

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ТУРИСТИЧНОГО ТА ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

_____ Д. І. Басюк

Завідувач кафедри ТГБ

_____ В. Ф.

Доценко

Декан факультету ГРТБ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

за спеціальністю 242 «Туризм»

освітньо-професійна програма «Туризмознавство»

на тему: **«Сучасні підходи до організації екстремального
туризму у Черкаській області»**

Науковий керівник:

д.е.н., професор кафедри
туристичного та готельного бізнесу
Антоненко Ірина Ярославівна

Рецензент:

к.ю.н., доцент кафедри готельно-
ресторанного та туристичного
бізнесу КНТЕУ
Опанасюк Наталія Анатоліївна

Студент:

Плахотнюк Максим Юрійович

Київ – 2019 рік

РЕЗЮМЕ

Кваліфікаційна дипломна робота складається з 97 сторінок, містить 16 таблиць і 8 рисунків. Список використаної літератури складає 63 джерел.

Об'єктом дослідження є процес створення продукту екстремального туризму, використовуючи сучасні підходи.

Предметом дипломної роботи є теоретико-методичні та прикладні аспекти створення до організації екстремального туризму у Черкаській області.

Метою дослідження є дослідження туристично-рекреаційних ресурсів Черкаської області та створення інноваційних продуктів, використовуючи сучасні підходи до організації екстремального туризму.

У I розділі розкрито сутність та особливості екстремального туризму; досліджено класифікацію екстремального туризму; визначено особливості організації безпеки активного відпочинку.

У II розділі досліджено технологію організації екстремальних турів; проаналізовано ринок туристичних послуг Черкаської області; досліджено рівень розвитку туристичної інфраструктури області.

У III розділі охарактеризовано ресурсний потенціал Черкаської області для розвитку екстремального туризму; визначено проблеми та перспективи розвитку туризму Черкаської області; проаналізовано сучасні напрямки екстремального туризму для створення туристичного продукту

У IV розділі розроблено інноваційний туристичний продукт екстремального туризму та здійснено оцінку ефективності запропонованих рекомендацій.

Ключові слова: туризм, екстремальний туризм, екстрим, перспективи, розвиток.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	
1.1. Сутність та особливості екстремального туризму	9
1.2. Види екстремального туризму	13
1.3. Організація безпеки активного відпочинку	22
1.4. Технологія організації екстремальних турів	28
Висновки за розділом 1	32
РОЗДІЛ 2 ПОТЕНЦІАЛ ТА ОЦІНКА СТАНУ РЕСУРСІВ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКСТРИМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	
2.1. Дослідження ринку туристичних послуг Черкаської області	34
2.2. Оцінка туристичної інфраструктури області	42
2.3. Оцінка потенціалу Черкаської області для розвитку екстремального туризму	51
Висновки за розділом 2	57
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ	
3.1. Проблеми розвитку туристичного ринку Черкаської області	60
3.2. Перспективи розвитку ринку екстремального туризму в Черкаській області	65
3.3. Сучасні види екстремального туризму для створення туристичного продукту	71
Висновки за розділом 3	75
РОЗДІЛ 4. РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ	
4.1. Розробка інноваційних туристичних продуктів екстремального туризму	78
4.2. Соціально-економічний ефект запропонованих заходів	91
Висновки за розділом 4	96
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	104
ДОДАТКИ	110

ВСТУП

Актуальність теми. Відпочинок, туризм та рекреація є невід’ємною частиною життя будь-якої сучасної людини. Малорухливий спосіб життя сучасного, особливо міського людину, яка не регулярно займається спортом або просто фізичними навантаженнями, призводить до того, що людина абсолютно не переносить будь-яку навантаження. Як не дивно звучить, але все більш швидкий темп життя суспільства повністю приводить до менш рухливого способу життя його членів.

У наш час заняття екстремальними видами спорту стають популярними серед звичайних людей, основна діяльність яких, не пов’язана зі спортом. Починаючи приблизно з 2000-х років багатьом людям, особливо які проживають в економічно розвинених країнах, не вистачає гострих відчуттів. Людина, влаштувавши своє життя, убезпечивши себе від природних катаклізмів, починає розуміти, що йому не вистачає адреналіну.

Це сприяє розвитку пригодницького туризму - вид туризму, який об’єднує всі подорожі, пов’язані з активними способами пересування і відпочинку на природі, що мають на меті отримання нових відчуттів, вражень, поліпшення туристом фізичної форми і досягнення спортивних результатів. До спеціальних видів відноситься різновид пригодницького туризму, а саме - екстремальний туризм.

Екстремальний туризм – різновид туризму, який пов’язаний із певним ступенем ризику, або з позамежними фізичними або психічними навантаженнями в надважких умовах. Законодавство України не має визначення окремого поняття «екстремальний туризм» він є лише різновидом пригодницького туризму, що в свою чергу є проблемою і не дає можливості регулювати та розвивати цей вид туризму на державному, регіональному рівнях.

Черкаська область має усі передумови для розвитку активного туризму. У межах області знаходиться понад 400 об’єктів природоохоронних територій

загальною площею близько 40 тис. га, де зосереджено особливо унікальні неповторні ландшафти, а також 21 об'єкт природно-заповідного фонду загальнодержавного значення з більш розвинутою туристичною інфраструктурою загальною площею 27750,71 га.

Крім того Черкаська область має наступні передумови для розвитку туристичної галузі:

- розгалужена мережа транспортних шляхів;
- наявність трудових ресурсів (відносно дешева робоча сила),
- сприятливий клімат для інвесторів (низька внутрішня конкурентність),
- традиційна гостинність місцевого населення на фоні відносно збереженої екології створюють умови для розвитку туризму та розбудови туристично-рекреаційних комплексів.

Усі вище зазначені елементи створюють вигідні умови для розвитку екстремального туризму та збільшенню туристичних потоків до регіону.

Загалом, екстремальний туризм дуже цікавий, захоплюючий вид відпочинку і з кожним роком стає усе більш популярним серед різних верств населення, не дивлячись на свою вартість. Також екстремальний туризм є досить прибутковим.

Враховуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що Черкаська область в сучасних умовах господарювання має достатній потенціал для розвитку екстремальних напрямів відпочинку. Очевидно, що екстремальний туризм поступально розвиватиметься, тому завдання держави полягає в тому, щоб зробити його максимально безпечним для учасників і не допускати безконтрольного використання і знищення природних туристичних ресурсів.

Актуальність даного дослідження полягає в необхідності створення продуктів екстремального туризму на території Черкаської області для того, щоб збільшити ефективність використання туристично-рекреаційних ресурсів області та залучити різні сегменти споживачів.

Метою магістерської роботи є дослідження туристично-рекреаційних ресурсів Черкаської області та створення інноваційних продуктів, використовуючи сучасні підходи до організації екстремального туризму.

Завдання дослідження:

- дослідити сутність та особливості екстремального туризму;
- розглянути види екстремального туризму;
- визначити особливості організації безпеки активного відпочинку;
- дослідити технологію організації екстремальних турів;
- проаналізувати ринок туристичних послуг Черкаської області;
- розглянути рівень розвитку туристичної інфраструктури області;
- дати загальну характеристику ресурсного потенціалу Черкаської області для розвитку екстремального туризму;
- визначити проблеми та перспективи розвитку туризму Черкаської області;
- проаналізувати сучасні напрямки екстремального туризму для створення туристичного продукту
- розробити інноваційний туристичний продукт екстремального туризму;
- розрахувати соціально-економічний ефект запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження роботи є процес створення продукту екстремального туризму, використовуючи сучасні підходи.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти створення до організації екстремального туризму у Черкаській області.

Теоретичну основу магістерської роботи становлять наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів: Бейдик О.О, Бутко М.П., Бутової Т.Г., Герасимчук З.В, Гуменюк, Глядіної М.В, Дутчак С.В., Крупочкіна Є.П., Лось М.А., Любіцевої О.О, Святохо Н.В., Тельцової А.А., Пижової О.А., Шабаліної Н.В. та інших.

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні статистичні дані Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Черкаській області.

Методичною основою магістерської роботи є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: абстрактно-логічний (дослідження науково-теоретичних засад рекреаційного туризму); економічного аналізу (здійснення аналізу сучасного стану туристичної галузі Черкаської області); графічний (для узагальнення аналітичного матеріалу); статистичні методи (при оцінці стану туристичної інфраструктури області).

Наукова новизна полягає у дослідженні розвитку екстремального туризму, виявлення проблемних аспектів даного виду туризму та в розробці туристичних продуктів екстремального туризму.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що результати дослідження, запропоновані у дипломній роботі можуть бути використані як базовий матеріал для розробки сучасних продуктів екстремального туризму Черкаської області та популяризувати даний вид туризму серед потенційних споживачів.

Апробація отриманих результатів. Основні результати дипломної роботи пройшли апробацію у Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, фінанси, облік, менеджмент і право в Україні та світі», збірник тез доповідей Полтава, 1 грудня 2018 р.

Структура роботи: дана робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність та особливості екстремального туризму

Останнім часом активно розвивається пригодницький туризм - вид туризму, який об'єднує всі подорожі, пов'язані з активними способами пересування і відпочинку на природі, що мають на меті отримання нових відчуттів, вражень, поліпшення туристом фізичної форми і досягнення спортивних результатів. До спеціальних видів відноситься різновид пригодницького туризму, а саме - екстремальний туризм.

У наш час заняття екстремальними видами спорту стають популярними серед звичайних людей, основна діяльність яких, не пов'язана зі спортом. Починаючи приблизно з 2000-х років багатьом людям, особливо які проживають в економічно розвинених країнах, не вистачає гострих відчуттів. Людина, влаштувавши своє життя, убезпечивши себе від природних катаклізмів, починає розуміти, що йому не вистачає адреналіну.

Один і той же маршрут може бути дуже екстремальним для людини, яка тільки починає цим займатися і дуже легкою прогулянкою для підготовленого туриста або спортсмена.

Малорухливий спосіб життя сучасного, особливо міського людини, яка не регулярно займається спортом або просто фізичними навантаженнями, призводить до того, що людина абсолютно не переносить будь-яку навантаження. Як не дивно звучить, але все більш швидкий темп життя суспільства повністю приводить до менш рухливого способу життя його членів. Людині не вистачає фізичних навантажень і руху. Звідси випливає наслідок, що для таких туристів звичайний 5-кілометровий похід з легким рюкзаком або підйом на пагорб висотою 300 м - це стає серйозним випробуванням.

Екстремальний туризм зародився на основі спортивного туризму – виду туризму, в основі якого лежать змагання на маршрутах, що включають подолання категорійних перешкод в природному середовищі (перевалів, вершин, порогів, каньйонів, печер і ін.), і на дистанціях, прокладених в природному середовищі і на штучному рельєфі. Але багатьом була не до вподоби системність та категорійність, привнесені зі спорту, тому поступово почався відхід в бік некатегорійного, нерегламентованого та самостійного виду туризму – спочатку спортивно-екстремального, а з часом екстремального [7]. Цей вид туризму набирає силу у всьому світі, особливо на пострадянському просторі, в т.ч. і в Україні. Все більше людей прагнуть побачити красу підводного світу, спуститися по гірському схилу на лижах і навіть стрибнути з парашутом. У Європі, наприклад, цей вид туризму почав розвиватися швидкими темпами і ставати масовим наприкінці 80-х – початку 90-х рр. XX ст., в Росії – з середини 1990-х., а в Україні – з початком нового тисячоліття. Хоч цей вид туризму з року в рік стає усе більш популярним, туристи в основному віддають перевагу таким, по колишньому популярним видам туризму, як екскурсійний, пізнавальний, пляжний і ін. в Україні екстремальний туризм розвинений не так добре, як в інших частинах світу, зокрема в Європі [54].

Для того, щоб зрозуміти сутність даного виду туризму слід розглянути поняття «екстрим».

Слово «extreme» має в англійській мові кілька значень: протилежність; висока ступінь чого-небудь, вище досягнення; непомірний, надзвичайний, надмірний; винятковий, особливий. Отже, екстрим - це екстраординарні дії, як правило, пов'язані з небезпекою для життя. Деякі сучасні види спорту, які стали просуватися в світі з 50-х років XX століття, поступово стало прийнято називати екстремальними. До таких видів спорту відносяться скейтбордінг, сноубордінг, парашутизм, скелелазіння. Екстремальні види спорту з'являються на світ кожен день. Їх характеризує висока ступінь небезпеки для життя і здоров'я спортсмена, велика кількість

акробатичних трюків, високий рівень адреналіну, який виділяється у спортсмена під час заняття спортом.

Поняття про екстремальний туризм. Чітке визначення екстремальні види туризму не вкласти якусь одну категорію, тому що все, що пов'язано з ризиком і є екстрим. Сплав по несучої камені гірській річці, кінний маршрут в тайгу, де можна зустріти ведмеда, спуск в холодну і темну печеру, політ на дельтаплані все це екстремальні види туризму.

Конкретного визначення, що саме потрібно вважати екстремальним видом спорту чи туризму, не існує. Існують різні різновиди професійної діяльності або розваг, пов'язані з великим ризиком для здоров'я і взагалі для життя в цілому. Але те, що є екстримом для одних людей, може бути роботою для інших.

Отже, екстремальний туризм - один з видів туристичного відпочинку, в тій чи іншій мірі пов'язаний з ризиком. Останнім часом активно розвивається пригодницький туризм - вид туризму, який об'єднує всі подорожі, пов'язані з активними способами пересування та відпочинку на природі, що мають на меті отримання нових відчуттів, вражень, поліпшення туристом фізичної форми та досягнення спортивних результатів.

Екстремальний туризм належить до найбільш небезпечних видів туризму, його мета і полягає в тому, щоб відчути небезпеку. Всі види небезпек в екстремальному туризмі можна класифікувати за природою явища і ролі туристів у виникненні небезпечної ситуації. Історія екстремального туризму тісно пов'язана з історією розвитку екстремальних видів спорту, серед яких скайсерфінг, трекінг, хелі-скі, фрі-райд, рафтинг і т.д. В даний час екстремальний туризм включає різні спортивні види відпочинку, пов'язані з ризиком, і являє собою дуже строкате явище [7].

Формування маршрутів, турів, екскурсійних програм, надання основних, додаткових і додаткових послуг складають технологію туристичного обслуговування, тобто це формування конкретного туристичного продукту для задоволення потреби в туристичній послугі. Для

складання туристичного маршруту або ж просто туру потрібно рахуватися з їхніми класифікаціями по типу, сезонності, тривалості, віковій ознаці тощо. Як правило, екстремальний туризм характеризується активними способами пересування. Активні види туризму передбачають види відпочинку і подорожей, розваг, спорту (лазіння по скелях, спортивні ігри, плавання на плотах по бурхливих ріках, підводний туризм, сафарі ті інші), що вимагають значної фізичної напруги і доступні далеко не всім категоріям туристів. Ще більш виділяється в цьому змісті екстремальний туризм.

До екстремального туризму відносять різні пригодницькі тури, - пригодницькі подорожі, відвідування екзотичних місць, вулканів, островів, водоспадів і ін. Звичайно це нестандартний тур в екзотичні й екологічно чисті природні резервації, пов'язаний з незвичайними подорожами, нетрадиційними транспортними засобами. В окремих випадках такий тур зв'язаний з ризиком і серйозними фізичними навантаженнями *extreme tour*, вимагають сміливості й умінь, наприклад, сплав по бурхливій ріці Колорадо на надувних човнах, подорож на Кольський півострів узимку на собачих запряжках. Популярний відпочинок на гірськолижних курортах, участь в яких передбачає фізичну підготовку і майстерність учасників.

Такий туризм близький до спортивного туризму, однак маршрути більш добре підготовлені й умови істотно комфортніше, ризик зводиться до мінімуму за рахунок забезпечення провідниками, проміжними таборами, туристичним спорядженням. - Тур по місцях катастроф (наприклад ГУЛАГ). - Полювання, риболовля, фотополювання, поїздки на мотосанях узимку чи джипах по важкодоступних місцевостях [7].

У залежності від головної цілі подорожі можна виділити наступні тури:

- тур з метою полювання, рибного лову, поїздки на природу в заповідники для спостереження за тваринами, фотополювання. У програму туру входить: відвідування визначних пам'яток місцевої природи, навчання подоланню перешкод, пристроєві табірному життю, вивчення техніки

виживання в екстремальних умовах. Організується колона машин, у якій, крім джипів з туристами і провідниками, іде транспортний супровід з наметами, продовольством, паливом, харчуванням і іншим; тур - відвідування військових об'єктів і полігонів, таборів для ув'язнених, концтаборів і в'язниць; тури на місця людських трагедій; тури з метою пошуку скарбу. Професійного й аматорські - пригодницького розважального характеру. Особливістю екстремального туризму є його спортивний характер і участь у ньому молодіжної вікової категорії [30].

Взагалі ж екстремальний туризм один із самих перспективних видів туризму, що залучає до себе усе більше людей. З'являються нові місця для активного відпочинку, як штучні, наприклад гірськолижні курорти, так місця створені природою про які люди раніш і не знали, наприклад, печери. А те, що цей вид туризму активно розвивається видно хоча б з того, що з'являються всі нові його види [17].

1.2. Види екстремального туризму

Останнім часом активно розвивається екстремальний туризм – вид туризму, який об'єднує всі подорожі, що пов'язані з активними способами пересування і відпочинку на природі та найвищим ризиком для життя.

Головним чинником розвитку екстремального туризму являються соціально-психологічні потреби туристів. Що пов'язано з виключно умовами часу і запитами ринку, адже з кожним роком запити туристів, на думку багатьох дослідників і працівників тургалузі, стають все різноманітнішими, а вимоги до організації і проведення турів все більш високими у зв'язку з їх все зростаючою обізнаністю і накопиченим попереднім досвідом подорожей.

Звичайно, нові технології, матеріали та обладнання дозволили перейти традиційним туристичним напрямками на якісно новий рівень. До того ж у зв'язку із загальною демократизацією і прискоренням обміну інформацією в світі різко збільшилася кількість регіонів, відкритих для

відвідування і вивчення. Завдяки активній дослідницької діяльності вчених і ентузіастів в світі щорічно відкриваються сотні нових дивовижних об'єктів природи, історії і культури. Слід зазначити, що думка про те, що на планеті Земля обстежені практично всі куточки і відкривати особливо нічого, сильно перебільшена. До сих пір у багатьох місцях (і зовсім не обов'язково дуже віддалених і важкодоступних від центрів світової цивілізації) нога людини ще не ступала.

В даний час не існує усталеної класифікації видів екстремального туризму та розваг. Як, вже було сказано, це пов'язано з відносністю екстриму. Було розроблено загальну класифікацію екстремального туризму (рис. 1).

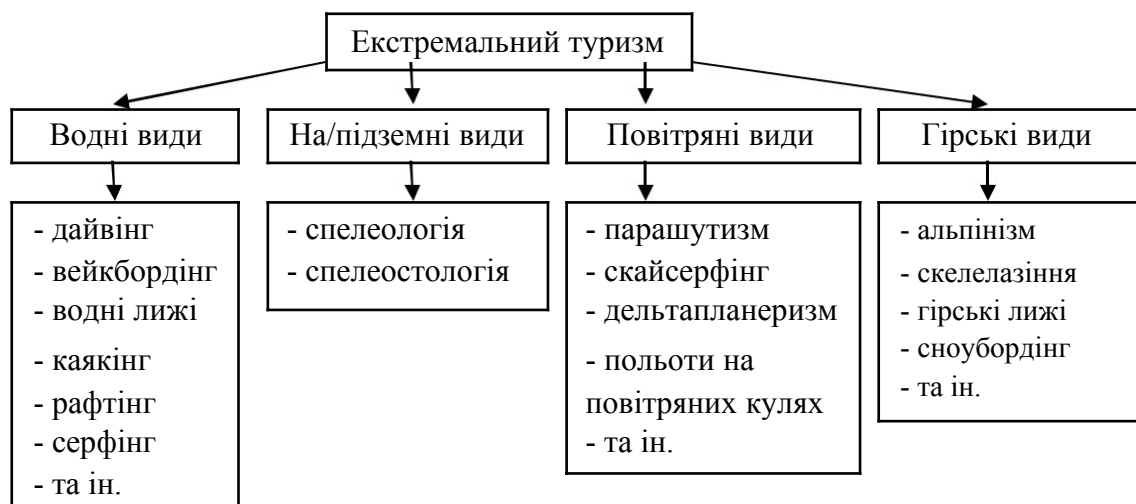

Рис.1.1 Види екстремального туризму

Джерело: складено автором

На рис.1.1 зображено загальну класифікацію видів екстремального туризму. Головним критерієм систематизації стала місце проведення екстриму. Тому було виділено чотири види екстремального туризму: на/підземний екстремальний туризм, гірський екстремальний туризм, водний екстремальний туризм та повітряний екстремальний туризм [5].

Детально розглянемо напрями екстремального туризму.

Одним із водних видів відпочинку є дайвінг.

Дайвінг (підводне занурення, пірнання) дуже популярний у всьому світі. За даними Всесвітньої туристичної організації [9], нині у світі майже 20 млн. сертифікованих дайверів любителів, а 40 років тому їх було всього декілька сотень. Це досить дорогий різновид екстремального туризму. Перспективи України в цьому напрямку чималі, тому що країна має вихід до Чорного моря – одного з перспективних світових центрів дайвінгу. Крім того, існує чимала кількість річок та озер, в яких проводять занурення.

Night diving (нічний дайвінг). Напевно, самий захоплюючий із усіх видів занурень. У нічний час активізуються усі форми підводної флори і фауни. Промінь світла вихоплює з темряви несподівані і дуже цікаві форми життя, яких вдень можна просто не помітити. Всі кольори підводної флори і фауни під променем ліхтаря здобувають незвичайні відтінки. Бажано мати із собою компас, попередньо обмовити із своїми партнерами маршрут руху. У випадку, коли хтось заблукає і довелось спливати, повинні бути прилади для світлової і звукової сигналізації для полегшення пошуку [54].

Вейкбордінг є комбінацією водних лиж, сноуборду, скейта і серфінгу. Катер буксирує райдера, що стоїть на короткій, широкій дошці. Рухаючись на швидкості 30- 40 км/год з додатковим баластом на борту, катер залишає за собою хвилю, яку райдер використовує як трамплін. Особливо динамічно вейкбордінг став розвиватися на початку 1990 х рр. Він здійснив революцію у водному спорті так само, як свого часу сноуборд в гірських лижах. Із захоплення невеликої групи ентузіастів він перетворився на популярний спорт зі своєю філософією і культурою.

Водні лижі – один з найвідоміших видів активного відпочинку. Це гідна заміна гірським і біговим зимовим лижам. Цей вид спорту постійно прогресував і сьогодні він став настільки видовищем і популярним, що був рекомендований в програму Олімпійських Ігор.

Серфінг – гонки на спеціальній овальній дошці з вуглепластика з шорсткою поверхнею для стійкості, з плавниками стабілізаторами на нижній

плоскості. В Україні для серфінга нема належних умов, адже високі хвилі, яке потрібні для занять серфінгом, в Чорному морі відсутні.

Віндсерфінг – різновид серфінгу та парусного спорту. Від серфінгу відрізняється невеликим вітрилом яке кріпиться до дошки. При хорошому вітрі можна розвивати швидкість більш 10-12 м/с. Ну а рекорд на сьогоднішній день – більше 70 км/год. Вартість комплекту спорядження досить висока.

Каякинг популярний за кордоном, проте потроху набирає все більшу популярність. Це спорт однаків, хоча і не позбавлений командного духу, дає можливість кинути виклик стихії і залишитися з нею один на один. На каяку можна відправитися у водний похід по річці будь-якої складності або проводити ігрові сплави на невеликому відрізку гірської річки, вибираючи окремі перешкоди у вигляді бочок, валів і водопадів і проходячи їх. Природно, щоб відчувати себе упевнено під час сплавів, необхідно володіти базовою технікою.

Рафтинг – це екстремальний спуск по гірській річці на каное або спеціальних плотах. Останніми роками він викликає такий величезний інтерес з боку любителів екстремального відпочинку, що більшість придатних для цього туризму гірських річок були освоєні професіоналами, які тепер пропонують рафтинг-тури практично в будь-яку точку світу. Рафт-тури в основному бувають наступних видів: поїздки на день або півдня і багатоденні подорожі. В Україні через наявність розгалуженої річкової мережі є величезні перспективи для рафтингу. При чому вони вже використовуються. Любителів рафтингу можна побачити на р. Південний Буг (ділянка з Мігейськими порогами), р. Десна, р. Черемош, р. Дністер. Цьому сприяють значна кількість турфірм, які масово з'явилися на цьому напрямку за останні 5 років. Вони використовують новітнє обладнання, що разом з активною рекламою спричинило масовий наплив туристів, та вивело цей вид екстрим-туризму у трійку найбільших популярних.

До гірських видів екстремального туризму належать альпінізм, скелелазіння, гірські лижі та сноубординг.

Альпінізм вважається найекстремальнішим відпочинком. Сьогодні альпінізм є цілою індустрією, яка рівномірно розвивається і популяризується. Як правило, для сходження прийнято вибирати літо, коли погода дозволяє з мінімальними втратами дістатися до наміченої вершини. Проте любителі гострих відчуттів не зупиняються і взимку, а складні погодні умови і сходження лавини лише додають гостроти подорожі. У гори йдуть, щоб випробувати себе, ризикнути, здолати все і дістатися до вершини. Альпіністське оснащення коштує дуже дорого, повний комплект якісного спорядження обійдеться екстремальному туристові в 1500- 2000 доларів, тому часто беруть спорядження в оренду.

Скелелазіння є різновидом альпінізму, головною відмінністю є те що підйом відбувається по скальному рельєфу, а не по гірському.

Гірські лижі – один з найстаріших видів активного відпочинку. З часом кількість тих, що бажають кататися на гірських лижах не зменшилося, а, швидше, збільшилася. До того ж зараз гірськолижний сервіс більше якісний, ніж років 10 тому.

Сноубординг – спуск по снігу з гірських схилів на спеціально обладнаній дошці. Це більш агресивний і активний вид екстриму, ніж гірські лижі. Сноубординг як окремий вигляд спорту з'явився в Америці в 60 х р. XX ст. Фанатами новомодного захоплення стали здебільшого серфери, що не бажали сидіти без діла в очікуванні літа.

Маунтінбайкінг стає усе більш популярним, не зважаючи на свою дорожнечу. Щоб серйозно займатися маунтінбайкінгом, доведеться витратити немало грошей. До повітряних видів екстремального туризму належать парашутизм, групова акробатика, скайсерфінг, бейс-джампінг, польоти на повітряних кулях, дельтапланеризм.

З парашутом почали стрибати більше півстоліття тому, але в масовий вид відпочинку стрибки з парашутом перетворилися лише років 15 тому.

Зараз існує багато варіантів стрибків з парашутом. Парашутизм – справа неабияка, і тому всі дисципліни мають на увазі серйозну підготовку. Класичний парашутизм включає два різновиди. Перший – стрибки на точність приземлення. Завдання полягає в поразці мішені з певним розміром.. Другий - комплекс фігур у вільному падінні. Парашутизм є досить консервативний вид екстриму: сам комплекс фігур не зазнає змін вже багато років. Вимагає вигостреної майстерності і постійності в результатах [11].

Групова акробатика. Дана дисципліна переслідує мету побудови максимальної кількості різних фігур командою з декількох парашутистів. Класична кількість парашутистів в команді – 4 або 8. Команда з чотирьох чоловік може побудувати за час вільного падіння близько 30 фігур. Купольна акробатика полягає в побудові формацій з куполів розкритих парашутистів. Цим кардинально відрізняється від інших видів парашутизму, де робота над результатом йде до розкриття парашута (окрім стрибків на точність приземлення). При виконанні фігур купольної акробатики парашути входять в безпосередній контакт з парашутами інших спортсменів, при цьому часто відбуваються завали куполів. Після того, як всі фігури побудовані, настає етап, коли парашутисти повинні відокремитися один від одного і робити захід на посадку. Це найбільш складна і небезпечна частина вправи. Якщо куполи зачепилися один за одного, навіть приведення в дію замків відчеплення куполу може не допомогти, і купол не відійде. Розкриття ж запасного парашута в такій ситуації досить небезпечне. Це робить купольну акробатику одним з найризикованіших видів парашутизму.

Скайсерфінг – це стрибки з лижами на виконання різних фігур у вільному падінні [10].

Бейс-джамперу для заняття улюбленою справою – стрибками з парашутом – не потрібний літак або інша техніка, що літає. Він обходиться звичайним ліфтом, чи власними руками і ногами плюс альпіністське спорядження. Спортсмен-бейсер забирається на дах будівлі, хмарочоса, телевежу, гору або скелю і стрибає вниз. Навіть ентузіаста цього вигляду

спорту говорять, що це один з найнебезпечніших видів, навіть на тлі екстремальних. В Україні стрибки з висотних будівель і споруд вважаються дрібним хуліганством і караються відповідно до Кримінального кодексу. Проте таке в нашій країні робили одинаки, адже нема наявних визначних висотних технічних споруд та природних утворень.

Польоти на повітряних кулях звичайній людині доступні на різних фестивалях, які проходять і в нашій країні. Дальність польоту на повітряній кулі залежить від сили вітру, при середній силі вітру – це 20- 30 км. Місце приземлення повністю залежить від метеоумов. Мало доступний вид туризму через значні фінансові вимоги до снаряження.

Дельтапланеризм входить до числа розвинутих видів екстриму. Сьогодні налічується близько 90 тис. дельтапланеристів по всьому світу, плюс кожен рік в повітря піднімається близько тисячі початківців-дельтапланеристів. Сучасні апарати неймовірно стійкі, міцні, і польоти на них можуть бути обмежені лише погодними умовами і досвідченістю самого пілота [63].

До підземних видів туризму входять спелеологія та спелеостологія. Печери – це останні білі плями на карті світу, остання можливість пройти там, де не ступала нога людини і куди не падав погляд його очей або фотокамер. Дослідженням цього загадкового підземного світу і займаються спелеологи. Щоб займатися спелеологією, треба мати серйозну підготовку, причому не лише фізичну, але і технічну, а також психологічну.

Спелеостологія тісно пов'язана із спелеологією, проте вона лише набуває поширення в Україні. Спелеостологія – це проникнення в підземні міські структури, недоступні для основної маси людей.

Х-гонки - це коли одні і ті ж люди настільки добре і універсально підготовлені, що можуть лізти на скелі, скакати на коні, сплавлятися на каяку або плоту по порогах, мчати по горах на велосипеді і спускатися по мотузках під водоспадом. Ці люди об'єднуються в команди, і беруть участь в змаганнях, де їх мета - як якнайшвидше пройти дистанцію в 3-4 сотні

кілометрів, використовуючи свої навички. Це і називається «мультиспорт», або «екстремальні» (а частіше навіть «пригодницькі») гонки.

На Заході щорічно проводиться більше 200 екстремальних гонок. Наприклад, найбільші гонки у Великобританії, організовані "Асоціацією Екстремальних Гонок Сполученого Королівства та Ірландії".

Джипінг. З розвитком автомобілебудування та збільшенням кількості автомобільного транспорту все більшого поширення набувають автотури.

Зараз подорож на автомобілях прийнято називати джипінг. Джипінг - це екстремальна поїздка на джипах і інших автомобілях високої прохідності, яка проходить, як правило, по бездоріжжю. Нерідко цікаві туристичні об'єкти знаходяться далеко від накатаних зручних доріг або шосе, і туристам доводиться слідувати по лісових дорогах, степи або пустелі, долати природні перешкоди, в тому числі і водні броди.

Для подолання перешкод автомобілі повинні мати підвищену прохідністю. Цим цілям відповідають джипи або позашляховики. В даний час практично всі автомобільні заводи або концерни випускають найрізноманітніші моделі позашляховиків. Стан доріг в Росії робить цей вид транспорту одним з найпопулярніших в нашій країні.

Джип-сафарі являє собою поїздку на природу або в заповідник на джипах. Для бажаючих отримати гострі відчуття в туристичних центрах організовуються поїздки на позашляховиках в гори, пустелі та інші малонаселені і обжиті місцевості.

Для водіння автомашин в складних умовах необхідно володіти певними навичками водіння. Навчання прийомам водіння по бездоріжжю є однією з найважливіших туристичних послуг, яка виявляється як перед проведенням, так і під час пригодницького туру джип-сафарі.

Кінний туризм – вид який підходить для кожного. Свист вітра, краса первозданної природи, єдинство з вірною і сильною твариною, гармонія в душі, все це може подарувати кінний туризм. Це один із найдавніших видів, оскільки багато років назад користувалися саме кіньми, але в більшості, як

засіб пересування. В наш час це вже майже як “екзотика”. Кінний туризм підійде кожному незалежно від статі, віку, навиків. При першому поході кожний має пройти спеціальні курси верхової їзди та догляду за тваринами. Кінний туризм поширений в кожній країні. Оскільки спокійно можна подорожувати по різних цікавих містах, насолоджуватися природою та розмовами з друзями. Для «перчинки» туристичні фірми пропонують кінні тури по горах, які важко подолати, через бурхливі ріки та інші не тронуті рукою людини, міста землі [5].

Кайтсерфінг. Суть його полягає в тому, що людина, яка стоїть на певній дошці, розганяється за допомогою повітряного змія, мотузка від якого знаходиться в нього руках. Займатися кайтсерфінгом можна як у горах, так і на рівнинній місцевості, єдиною обов'язковою умовою є вітер. Можна навіть кататися по будь-яких полях, рівнинних чи горбистим. Але особливим шиком вважається прокотитися на дошці по водоймах, покритих крижаною кіркою, і запованих снігом. До того ж русла річок або озер, як правило, є самими вітряними місцями. Надзвичайна всесезонна універсальність дозволяє використовувати повітряних зміїв узимку і влітку. А деякі професіонали здійснюють стрибки до 100 метрів у довжину і 30 у висоту. Кайт дозволяє розвивати швидкість, що перевершує швидкість вітру більш ніж у два рази. Реально досяжна швидкість пересування - 60-70 км/год, а найвища швидкість був зафіксований 22 вересня 1990 р. у м. Оушен-Сіті, США - Піт Джаконно, керуючи фігурно-пілотажем кайтом, розвивав швидкість понад 193 км/год. Кайтинг популярний в Європі, а саме у Франції [9].

Поряд з традиційними способами активного відпочинку і розваг за кілька останніх десятиліть в сфері туризму з'явилося багато абсолютно нових, а то і екзотичних варіантів використання вільного часу.

Подорожі по воді на надувних лижах або космотуризму, є принципово новими.

Відносно недавно почали здійснюватися круїзи в Арктику й Антарктику. І усе більше бажаючих хочуть побувати в екстремальних

кліматичних умовах і подивитися на екзотичних тваринах, таких як пінгвіни. До того ж Північний і Південний полюси найбільш екологічно чисті місця на Землі. Зустрічаються і такі екзотичні тури, як поїздка в Чорнобиль або подорож по джунглям. Бажаючих поїхати в Чорнобиль, по зрозумілих причинах не багато. Адже і після 16 років екологічна обстановка в цьому районі далека від оптимальної. Звичайно, відправляють туди аматорів гострих відчуттів у спеціальних костюмах у супроводі фахівців з дозиметрами. Однак доступ у заборонну 30-кілометрову зону закритий для вагітних і неповнолітніх, тому що безпосередньо в електростанції випромінювання багаторазове перевищує припустимі межі. За \$80-100 можна побачити незвичну захоплюючу в дечому картину: вимерле місто, скрізь висока трава і дика природа. Без втручання людини зона перетворилася в неповторний природний парк. Тут з'явилися нові види рослин, відродилися популяції тварин, що вимирали. Орлани-білохвості, рисі, сірі вовки, дикі коні захопили місцевість. При походах у джунглі, у туриста з'являється можливість буквально вписатися в природу, але при цьому бути відокремленим від цивілізованого світу. І навіть якщо така тургрупа має сучасні засоби супутникового зв'язку, для приходу допомоги може знадобитися кілька годин або днів. Тому будь-яка надзвичайна подія може призвести до серйозних наслідків [12].

Екстремальний туризм не стоїть на місці, він бурхливо розвивається і крокує у ногу із часом, постійно виникають нові види, що поступово набирають популярності.

1.3. Організація безпеки активного відпочинку

Відправляючись в туристичну чи екскурсійну поїздку, на відпочинок або оздоровлення, на маршрут вихідного дня або у всесвітню подорож, турист стикається з цілою низкою проблем, які при збігу обставин можуть

призвести до негативних наслідків для його здоров'я та майна, погано вплинути на настрій та враження від поїздки.

Перебуваючи в незнайомому середовищі, яке відрізняється від місця постійного проживання, активно відпочиваючи, турист постійно знаходиться під впливом ризикових обставин. Він не знає досконало звичаїв, мови, традицій, побуту, не має імунітету від хвороб, поширених у даній місцевості, не пристосований до проживання та інтенсивних навантажень у гірських районах, в пустелі або на воді.

Серед інших виділяються головні фактори небезпечності: травмонебезпека, небезпечна дія навколишнього середовища, в тому числі виробничі джерела - шум, вібрація, пожежонебезпека, хімічні, радіоактивні, біологічні, психофізичні, природні, особиста безпека в умовах криміногенного стану, а також специфічні фактори ризику, притаманні особливим видам туризму. Різні несприятливі для туризму фактори мають неоднакову вірогідність їх настання, неоднакову інтенсивність дії та наслідки.

Закон України «Про туризм» у розділі VIII надає гарантії безпечного перебування туристів на території України і зобов'язує органи влади та суб'єктів туристичної діяльності розробити комплекс заходів з безпеки туристів. Зокрема, в статті 26 сказано: "Місцеві органи державної виконавчої влади в галузі туризму розробляють і організовують виконання регіональних програм забезпечення захисту та безпеки туристів, особливо в місцях туристичної активності [1].

Суб'єкти туристичної діяльності розробляють конкретні заходи щодо забезпечення безпеки туристів, екскурсантів, які беруть участь у туристичних подорожах, походах, змаганнях, запобігання травматизму та нещасним випадкам і несуть відповідальність за їх виконання".

В Україні діє міждержавний стандарт «Туристично-екскурсійне обслуговування», який передбачає порядок проектування туристичних

послуг, включаючи розгляд можливих ризиків, які можуть викликати негативні наслідки і спричинити шкоду здоров'ю туриста та його майну.

Згідно із Законом України "Про туризм" із метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності зобов'язані здійснювати:

- підготовку безпечних умов для перебування туристів, облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій, місць проведення змагань, забезпечення туристів справним спорядженням та інвентарем;
- навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм та нещасних випадків, інструктаж із надання першої медичної допомоги, а також інформування про джерела небезпеки, які можуть бути зумовлені характером маршруту та поведінкою самих туристів;
- контроль за підготовкою туристів до подорожей, походів, змагань, інших туристичних заходів;
- надання оперативної допомоги туристам, що зазнають лиха, транспортування потерпілих;
- розробку та реалізацію спеціальних вимог безпеки під час організації та проведення походів з автомобільного, гірського, лижного, велосипедного, водного, мотоциклетного, пішохідного туризму та спелеотуризму [56].

Найбільш поширеним нещасним випадком серед туристів є травматизм. Ризик отримання травми може виникнути в різноманітних умовах, але найбільша вірогідність події виникає при переміщенні механізмів, предметів і безпосередньо туристів, зі складним рельєфом місцевості, при зсувах, сходженні лавин та інших атмосферних і природних явищ. Важливими у запобіганні травматизму є справне туристичне та спортивне спорядження, одяг, взуття тощо.

З метою запобігання травматизму використовуються захисні облаштування, огороження туристичних стежок і маршрутів, захисне обладнання канатних доріг, гірськолижних трас, підйомників, індивідуальні страхові мотузки, шлеми тощо.

Один з небезпечних етапів подорожі - етап перевезення (проїзд до місця відпочинку та зворотний проїзд, транспортування під час подорожування та інші). Оскільки транспортні засоби є джерелами підвищеної небезпеки, питання безпеки туристів повинні бути центральними у всіх варіантах перевезень.

Значний вплив на життя і здоров'я туриста має навколишнє середовище. Основними факторами впливу навколишнього середовища є висока або низька температура повітря, вологість і рухомість повітряних мас, опади, перепади тиску, недостатність кисню та ін.

При проектуванні туру необхідно брати до уваги вибір сприятливої пори року, вечірнього чи денного часу, раціонально обрати трасу туристичного маршруту, врахувати погодні умови, забезпечення відповідної екіпіровки, засобів індивідуального захисту, повне і своєчасне інформування туристів про можливу небезпеку та ін.

Екстремальний туризм відноситься до найбільш небезпечних видів туризму, його мета і полягає в тому, щоб відчувати небезпеку. Всі види небезпек в екстремальному туризмі можна класифікувати за природою явища і ролі туристів у виникненні небезпечної ситуації. Чинники ризику в екстремальному туризмі класифікуються за їх природою [8]:

- травмонебезпечність – результат переміщення механізмів і предметів (каменепади, схід лавини і т. д.), несприятливих ергономічних характеристик спорядження, небезпечних атмосферних явищ;
- дія довкілля – небезпека прояву несприятливих погодних умов;
- пожежонебезпечність;
- біологічна дія – ризик укусів тварин, отруйних комах, переносників інфекцій, попадання в людський організм отруйних мікроорганізмів;
- психофізіологічні навантаження – ризик виникнення фізичних і нервово психічних перевантажень у туристів при проходженні важких, небезпечних ділянок маршруту;

- небезпека ультрафіолетового і радіаційного випромінювання;
- специфічні чинники ризику – можливість виникнення на маршруті природних і техногенних катастроф, поганий технічний стан об'єктів, низький рівень підготовки обслуговуючого персоналу, інструкторів, недостатнє інформаційне забезпечення на маршруті.

В багатьох випадках туристи самі порушують регламентовані правила поведінки і потрапляють в складні ситуації, відстають через неувважність від груп на екскурсіях, відправляються в райони, не рекомендовані для відвідування туристів, беруть участь у ризикових заходах, купуються у заборонених місцях, відвідують сумнівні розважальні заклади та ін.

З метою здійснення практичної роботи по забезпеченню безпеки туристів, наданню їм допомоги і захисту в екстремальних ситуаціях, туристичні підприємства, що спеціалізуються на організації туристичних подорожей з використанням активних форм пересування туристів, створюють пошуково-рятувальні служби або укладають угоди на обслуговування з відповідними службами.

Для того, щоб зменшити ризики туристів, які обрали екстрим-тур бажано застрахувати.

Страховання в туризмі - це система відносин між страховою компанією і туристом по захисту його життя і здоров'я та майнових інтересів при настанні страхових випадків [2].

Одним із основних видів страхування в туризмі є медичне страхування, яке, в основному, покриває всі витрати на медичні послуги, послуги стаціонарного лікування, перевезення машиною швидкої допомоги, придбання ліків, догляд за хворим, а у випадку смерті за кордоном - транспортування тіла на батьківщину.

Не менш важливим є страхування від нещасних випадків. Страховим випадком визнаються: смерть застрахованого, яка настала в результаті нещасного випадку, що відбувся із застрахованим під час дії договору страхування; інвалідність, одержана в результаті нещасного випадку;

часткова втрата працездатності в результаті нещасного випадку, який мав місце під час дії договору страхування.

В Україні є страхові компанії, які включають в опцію «спортивний відпочинок» практично всі існуючі види активного проведення часу. Деякі компанії - виносять певні види спорту в окрему програму в рамках договору: наприклад, якщо така програма називається «дайвер» - тоді буде покриватися саме дайвінг.

Правда, «спортивне розширення» аж ніяк не може гарантувати вам повного захисту. Все одно необхідно буде дотримуватися деяких правил. Так, не покриваються витрати за страховими випадками, які виникли в результаті занять гірськими лижами і сноубордом під час катання або спуску на трасах, не призначених для спусків з встановленими тимчасовими або постійними заборонами. Також не покриваються витрати в результаті занурень на глибину понад 40 метрів або без сертифіката (крім випадків навчальних занурень з метою отримання сертифіката), а також в разі використання при зануреннях розбавлених киснем сумішей. Виключаються також випадки занять рафтингом без необхідного захисного обладнання, а також в місцях, визнаних на момент сплаву небезпечними через складні метеоумови. Опція страхування - «активний відпочинок» передбачає страхування витрат під час подорожі за кордон або по Україні під час занять різними видами активного відпочинку. Це можуть бути як поодинокі страховки, так і групові - умови страхування залежать від конкретного виду відпочинку і країни перебування. Наприклад, для виїжджаючих в Єгипет і Туреччину, це може бути автомобільний туризм (їзда на квадрациклах по пустелі, мотовсюдиходах), сафарі, всілякі «активні» розваги на воді - вейкбординг (катання на спеціальній водній дошці, буксируемой катером), віндсерфінг, природно дайвінг.

Оскільки неприємності, які сталися під час занять любительський спортом, підпадають під графу «нещасний випадок» (НС), то і перелік документів, який потрібно при оформленні "спортивного" поліса, не

відрізняється від необхідних для отримання страхового відшкодування при страхуванні від НС. Іноді, необхідно прілагагать довідки з компаній, що надають послуги з активного відпочинку.

Під поняттям «активний відпочинок» мається на увазі поліс медичного страхування, в умовах якого передбачено покриття витрат на лікування в разі занять екстремальними видами спорту або пов'язаних з підвищеною небезпекою, наприклад: дайвінг, рафтинг, гірські лижі, стрибки тощо.

При організаціях екстремальних турів особливо увагу слід приділити безпеці, так як даний вид відпочинку досить травмонебезпечний. Також при оформленні страхового полісу слід звернути увагу, чи покриває страховка травми, які отримані внаслідок активної діяльності.

1.4. Технологія організації екстремальних турів

Розробляючи екстремальний тур, організатори повинні враховувати ступінь фізичного навантаження, який повинен бути під силу туристам, його дозування впродовж маршруту, безпечність для життя та здоров'я, врахувати місцеві умови, тривалість туру (складні маршрути менш тривалі), достатність часу на відпочинок та сон, можливість дострокового вивозу туриста з маршруту. Маршрути повинні мати можливості для зміни в залежності від погодних умов, фізичної підготовки туристів, кількості людей в групі тощо.

Реалізуючи екстремальний тур, агенти повинні проінформувати туристів про можливі труднощі та небезпеки, вимоги до фізичної підготовки туристів, подбати про наявність страховки. Іноді для уникнення конфліктних ситуацій туристи підписують спеціальні угоди, які включають додаткові положення, пов'язані з небезпекою, та інформаційні листи, з якими вони ознайомлюються перед поїздкою.

Розробка маршрутів - досить не легке процедура, для розробки маршрутів необхідно мати досить високу кваліфікацію і досвід в розробці

більш простих маршрутів. Розробка екстремального маршруту може тривати від кількох днів до двох-трьох місяців [3].

Якщо маршрут є разовим (рекомендованим), то процес його створення спрощується, крім заходів які забезпечують безпеку туристів на маршруті.

Необхідно дотримуватися кількох етапів при розробці маршруту. Етапи розробки маршруту представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Етапи розробки екстремальних маршрутів

1	Дослідження туристичних ресурсів по передбачуваній трасі маршруту
2	Виявлення обмежень по споживанню туристичних ресурсів
3	Маркетинг ринку на туристичні послуги з даної трасі маршруту
4	Визначення типу маршруту
5	Побудова ескізної моделі маршруту
6	Побудова траси маршруту
7	Складання календарного плану подорожі, графіка руху групи
8	Прив'язка маршруту до пунктів життєзабезпечення
9	Розробка схеми безпеки на маршруті
10	Розробка паспорта маршруту
11	Узгодження паспорта з відповідними службами
12	Пробний похід за маршрутом
13	Внесення змін до схему маршруту
14	Розгляд та затвердження маршруту

У таблиці 1.1 представлені етапи розробки маршруту. З деякими питаннями необхідно визначитися при розробці будь-якого маршруту:

- вибір маршруту, один з найбільш важливих моментів підготовки.

Залежить він, від того, яку мету ставить перед собою група.

Цілі можна згрупувати певним чином: фізичне тренування, пов'язана з тривалими пішими переходами, відпочинок на природі, відвідування

природного або історичного пам'ятника, при реальній розробці вони, звичайно, можуть поєднуватися;

- визначення складності маршруту. Деякі частини маршрутів проходять по непоганим дорогах і тому з подоланням природних перешкод ніяк не пов'язані. Цілком достатніми є дорожні покажчики і оглядові схеми «ці частини маршруту не вимагають картографічного матеріалу», розташовані в місцях масового відпочинку. Не обов'язково влаштовувати тривалі привали під час таких походів, так як час пересування «активного» обмежено. Інші маршрути прокладені не тільки по дорогах, а й по болотах і вирубок; по берегах річок і озер; горах і перевалах; і по лісових стежках і просіках. Тут зустрічаються природні перешкоди у вигляді канав, каменів, буреломів, струмків, купин. Потрібно туристична схема або карта. Тривалі привали, нічліг - обов'язкова умова [5].

Також необхідно дотримуватися таких правил:

- по протяжності і складності ділянки маршруту переходу «денного» повинен бути під силу всім членам групи;
- для пересування між туристичними об'єктами необхідно використовувати місцевий транспорт, а також належить турфірмі «організуючою подорож» транспорт, значні частина маршруту долаються будь-якими способами активного пересування, але в основному пішки;
- стоянки для довгих привалів і нічлігів наскільки можна би мало бути з запасом палива і продовольства, комфортно обладнані, а також оснащені зв'язком;
- при плануванні маршруту на випадок непередбаченої затримки в дорозі враховується резерв часу.

При розробці маршруту необхідно використовувати будь-який необхідний матеріал: путівники та інша краєзнавча література, картографічний матеріал, довідники.

Для загальної опрацювання маршруту необхідно використовувати оглядові схеми путівників. Для більш точного побудови маршрутної нитки

можна використовувати: атласи автомобільних доріг, спеціальні туристичні схеми, карти області.

Так само необхідно узгодити маршрути з режимами допуску в заповідники, розкладом руху транспорту і так далі. Завершується розробка маршруту узгодженням і затвердженням паспорта маршруту.

Проведення екстремальних маршрутів - багатоступенева і дуже складна процедура, для якої необхідно мати досить високу кваліфікацію, вона є одним з головних елементів технології обслуговування туристів в цілому.

При проведенні туристичних екстремальних маршрутів необхідно прагнути до:

- оптимальному завантаженні матеріальної бази туристичних об'єктів і високою фінансовою ефективністю маршрутів;
- забезпечення дуже високої якості обслуговування в якості основного фактора який визначає якість маршрутів;
- забезпечення безпеки туристів, дотримання чинного законодавства з охорони навколишнього середовища та історико-архітектурних пам'яток;
- розумному використанню туристично-екскурсійних ресурсів, насиченому змістом туристичного, екскурсійного та культурно-масового розділів програм обслуговування;
- раціональній спеціалізації і кооперування туристичних підприємств і організацій між собою, а також з суміжними організаціями і підприємствами, організаціями, торгових, транспортних та інших відомств і міністерств [26].

Деякі частини маршрутів проходять за цілком «пристойним» дорогах і тому не пов'язані з подоланням природних перешкод. Вони не вимагають і картографічного матеріалу - цілком достатніми виявляються дорожні показники і оглядові схеми, розташовані в місцях масового відпочинку. Під час таких походів не обов'язково влаштовувати тривалі привали, так як час активного пересування невелика.

Інші маршрути прокладені не тільки по дорогах, а й по лісових стежках і просіках; по берегах річок і озер; болотами і вирубуванням; горах і перевалах. Тут можуть зустрітися окремі природні перешкоди: буреломи, купини, каміння, струмки, канави. Потрібна карта або туристична схема. Обов'язково необхідні тривалі привали, нічліг.

Під час проведення екстремальних маршрутів бажано дотримуватися таких правил:

- за складністю та протяжністю ділянку маршруту денного переходу повинен бути під силу всім туристам;
- місця для тривалих привалів і нічлігів наскільки можна комфортно розташовані, поблизу можна знайти запаси палива і трохи місцевого продовольства, а також бажано наявність мережі;
- для пересування між туристичними об'єктами використовувати в міру необхідності місцевий транспорт, а також транспорт приналежний туристичній компанії організуючою подорож, значні частина маршруту долають пішки і іншими способами активного пересування;
- при плануванні маршруту враховується резерв часу на випадок непередбаченої затримки в дорозі.

Так само, до проведення самого маршруту необхідно потурбуватись про спеціальному спорядженні «якщо воно необхідне».

Екстремальний туризм має ряд певних особливостей, які слід враховувати при розробці турів, адже даний вид відпочинку досить ризиковий і несе в собі крім задоволення, досить реальну небезпеку. З економічної ж точки зору, екстремальний туризм є найдорожчим джерелом адреналіну.

Висновки за розділом 1

Екстремальний туризм — різновид туризму, який пов'язаний із певним ступенем ризику або з позамежними фізичними або психічними навантаженнями в надважких умовах.

Різноманіття видів екстремального туризму в наш час просто захоплює. Кожний вигадує щось особливо нове, аби лиш привабити туристів та просто любителів гострого відчуття. Турист вже змагається з природою: переборює гірські річки, гостює в небезпечних печерах, підкорює води океанів та морів, дізнається про небо за допомогою різноманітних пристроїв, і може злітати на декілька днів у космос.

Цей вид туризму відкриває найпрекрасніші куточки світу, пропонує неймовірні можливості, але завжди пов'язаний з небезпекою, тому вимагає хорошої фізичної та психологічної підготовки.

Головне в екстремальному туризмі — наявність природних умов для обраного виду відпочинку і досвідчених організаторів. Усі маршрути екстремального туризму мають різні категорії складності. Більшість не вимагають багаторічного досвіду і ретельних підготовок, і, як правило, вони під силу будь-якій здоровій активній людині.

Невід'ємний атрибут екстремального туризму — спорядження, спецодяг та належне взуття, які роблять екстремальний туризм дорогим. Від них значною мірою залежить життя туриста, і економити на безпеці не можна.

Екстремальний туризм відноситься до найбільш небезпечних видів туризму, його мета і полягає в тому, щоб відчути адреналін. Проте особливе місце займає організація безпеки, так як даний відпочинок досить травмонебезпечний і ні як не регулюється законодавством.

РОЗДІЛ 2 ПОТЕНЦІАЛ ТА ОЦІНКА СТАНУ РЕСУРСІВ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКСТРИМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

2.1. Дослідження ринку туристичних послуг Черкаської області

Сьогоднішня Черкащина – це край високорозвиненого сільського господарства і промисловості. Розташована вона у центральній лісостеповій частині країни по обидва берега середньої течії Дніпра та Південного Бугу. Межує на півночі з Київською, на сході – з Полтавською, на півдні – з Кіровоградською і на заході – з Вінницькою областями. Площа Черкаської області становить 20,9 тис. кв. кілометрів, що складає 3,5 % території України. Одна із особливостей області – її різноманітна природа. Різноманітність ландшафту області досить унікальна: рівнини поєднуються з пагорбами, глибокі долини та озера, які протягом року створюють дивовижно мальовничі пейзажі. Клімат регіону помірно континентальний. Зима м'яка, з частими відлигами. Літо тепле, в окремі роки спекотне, західні вітри приносять опади.

Визначити туристичну галузь одним із пріоритетів соціально-економічного розвитку області дозволили використання достатньо міцного рекреаційно-туристичного потенціалу щодо організації туристичних маршрутів, рекреаційних послуг, послуг лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань, а також постійно зростаючий попит зазначених послуг на внутрішньому і міжнародному ринку. Область має усі передумови, щодо розвитку туризму. Також не менш важливим є економіко-географічне положення, стан транспортної мережі, комфортні природно-кліматичні умови, значна кількість пам'яток природи, історії та мистецтва, що позитивно впливає на можливості розвитку високорентабельної туристично-рекреаційної сфери в Черкаській області.

Розвиток туристичної сфери визначається показниками в'їзного, виїзного та внутрішнього туризму, які в різному поєднанні утворюють національний і міжнародний туризм та туризм у межах країни.

Доцільно проаналізувати динаміку потоків Черкаської області, щоб дати оцінку ринку туристичних послуг регіону. Результати подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка туристичних потоків Черкаської області

Рік	К-сть туристів обслугованих суб'єктами тур. д-сті, усього	Із загальної кількості туристів:		
		В'їзні	Виїзні	Внутрішні
2013	15984	11	10451	5522
2014	9694	12	7504	2178
2015	8520	-	6742	1778
2016	11684	-	10015	1669
2017	20953	-	17618	3335

Джерело: за даними Головного управління статистики Черкаської області

Отже, згідно отриманої інформації можна стверджувати, що загальна кількість туристів у 2017 році збільшилась, та значно перевищила показники 2013-2014 років. Аналізуючи дані про в'їзних туристів видно, що статистика не відповідає дійсності і не відображає реального стану в'їзного туризму. Якщо ж порівнювати внутрішніх туристів, то даний показник у 2017 році у 2 рази більший, ніж у 2016, проте ще не досяг рівня 2013 року. Значно зросла кількість виїзних туристів, отже місцеве населення відає перевагу відпочинку поза межами даного регіону.

Динаміку внутрішніх, в'їзних та виїзних туристів подано на рис. 2.1.

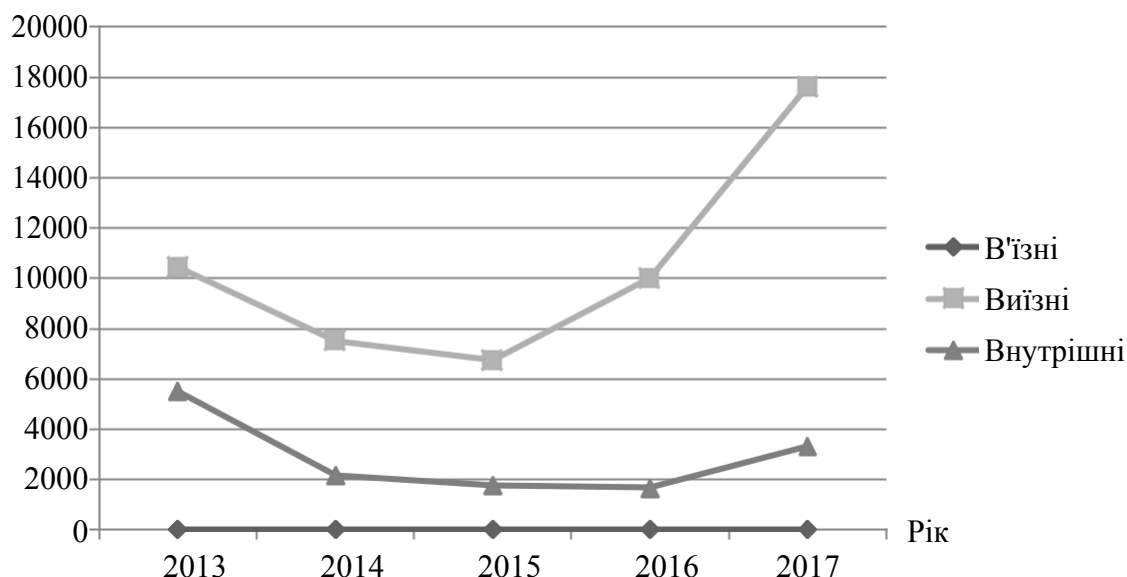

Рис. 2.1. Динаміка внутрішніх, в'їзних та виїзних туристів 2013 – 2017 рр.

Джерело: складено за даними Держкомстату України

На рис. 2.1. показано, що кількість виїзних туристів значно перевищує внутрішніх та в'їзних туристів. Це пов'язане з тим, що регіон має недостатньо розвинену інфраструктуру, що змушує туристів віддати перевагу відпочинку за межами України. Проте даний показник у порівнянні з іншими роками має тенденцію до зниження, що пов'язано з нестабільною економічною політикою та значними валютними коливаннями. Не зважаючи на це, кількість внутрішніх туристів у порівнянні з іншими роками значно зросла, що позитивно впливає на туристично-рекреаційну сферу Черкаської області (надходження податків від підприємств туристичної сфери). Кількість в'їзних туристів досить скоротилася у порівнянні з попередніми роками із-за військових дій на території України.

Не менш важливим при дослідженні регіону є виявлення країн, з яких найбільше прибувають туристи. Це дасть змогу проаналізувати, з яких країн туристи проявляють інтерес до Черкащини.

Структура в'їзного туристичного потоку за країнами походження подана у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка туристичного потоку за країнами походження

Країни, з яких прибули іноземці	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення	
				2014 до 2013	2015 до 2014
Туреччина	2236	1319	3109	-917	1790
США	2380	1733	2559	-647	826
Молдова	2286	1086	1956	-1200	870
Німеччина	3277	1161	1638	-2116	477
Російська Федерація	21596	3166	1480	-18430	-1686
Великобританія	1373	719	1346	-654	627
Ізраїль	1473	545	1124	-928	579
Грузія	671	474	999	-197	525
Франція	1359	873	978	-486	105
Канада	409	428	864	19	436

Джерело: складено за даними Держкомстату України

У 2015 році найбільше туристів прибуло з таких країн як Туреччина, США, Молдова та Німеччина. У порівнянні з попередніми роками значно зменшилась кількість туристів з Російської Федерації, проте зросли потоки з Грузії та Канади. Зрозуміло, що нестабільна ситуація у країні негативно вплинула на туристичні потоки. Розподіл іноземців за період з 2015 до 2017 років представлено на рис. 2.2.

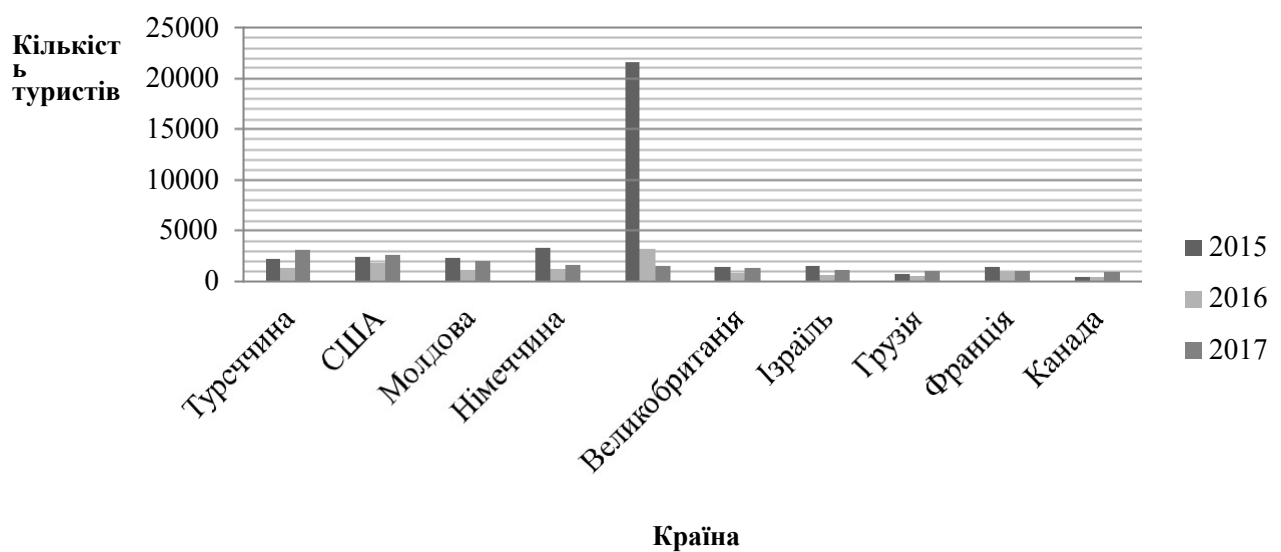

Рис. 2.2. Розподіл іноземців за країнами походження 2015-2017 рр.

Джерело: складено за даними Держкомстату України

На рис. 2.2. показано, що в декілька разів зменшилися туристичні потоки з Російської Федерації, хоча раніше вони складали левову частку в туристичних прибуттях до Черкаської області. зрозуміло, що це наслідок нестабільних політичних відносин між країнами. Проте за останні роки зріс інтерес інших іноземних туристів з таких країн як Туреччина, США, Грузія, Канада, Ізраїль.

Рейтинг регіонів, з яких прибуло найбільше внутрішніх туристів представлено на рис. 2.3.

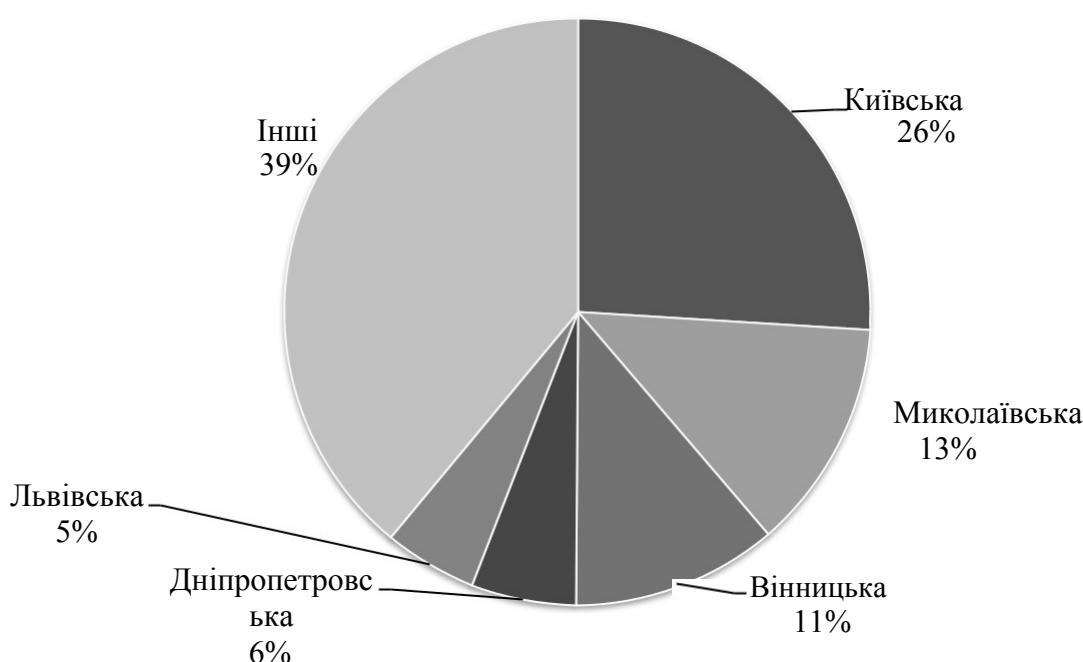

Рис. 2.3. Регіони, з яких прибуло найбільше туристів 2017 р.

Джерело: складено за даними Держкомстату України

Якщо подивитися на рейтинг областей України, з яких приїздить найбільша кількість туристів, то на першому місці знаходиться Київська область, з якої у 2017 році прибуло близько 26% туристів. Далі йдуть Миколаївська (12,7%), Вінницька (11,41%), Дніпропетровська (5,77%) і Львівська (5,11%) області. Отже, найбільший інтерес даний регіон становить у туристів, що мешкають в сусідніх областях.

Структура в'їзного, виїзного та внутрішнього туристичного потоку Черкаської області за метою відвідування представлена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Розподіл туристів, обслужованих туроператорами та турагентами,
за метою поїздки та видами туризму у 2017 році**

	Усього туристів	У тому числі за метою поїздки						З них діти віком 0-17 років
		Ділова, навчання	Відпочинок	Лікування	Спортивний т-зм	Спеціалізований т-зм	Інше	
Виїзні туристи	2537	5	2506	26	-	-	-	366
Внутрішні туристи	1270	43	1200	27	-	-	-	495
Усього	3807	48	3706	53	-	-	-	861

Джерело: складено за даними Держкомстату України

У 2017 році туристи найбільше виїжджали із Черкаської області задля відпочинку. Внутрішні туристи також прибували з метою відпочинку.

Статистики щодо в'їзних туристів по області відсутні. Отже, відпочинок – це основна мета поїздки серед туристів.

Не менш важливим при дослідженні регіону є аналіз доходів, що отримують суб'єкти туристичної діяльності. Динаміку надходжень від туристичної діяльності подано у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Показники роботи суб'єктів туристичної діяльності за регіонами (дохід від надання туристичних послуг)

Регіон	Дохід, тис. грн.		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%
Україна	11522520,4	18502975,3	6980455	60,6
Черкаська	4522,9	5670,1	1147,2	25,4
Полтавська	2366,8	3758,4	1391,6	58,8
Київська	10903,7	23208,2	12304,5	12,8

Джерело: складено за даними Держкомстату України

Загалом дохід від роботи суб'єктів туристичної діяльності у 2017 році зріс на 60% (6980455 тис. грн.). Якщо порівняти даний показник по

Черкаської області з іншими регіонами України, то він менший за дохід Київської області проте більше, ніж у Полтавській. У 2017 році дохід Черкаської області зріс на 1147,2 тис. грн., що становить близько 25,4. У Полтавському регіоні дохід у 2017 році зріс на 58,8 %, у Київській області він має найбільший ріст –1,2 рази. Загальна тенденція показує, що доходи від туристичної галузі зростають.

Порівнюючи показники різних областей України, видно що підприємства туризму Черкаської області відстають від розвинених регіонів. Можливо розвиток екстремального туризму збільшить потоки туристів до області та сприятиме збільшенню доходів від суб'єктів, що надаватимуть послуги туризму. Результати порівняння з іншими регіонами подано на рис. 2.4

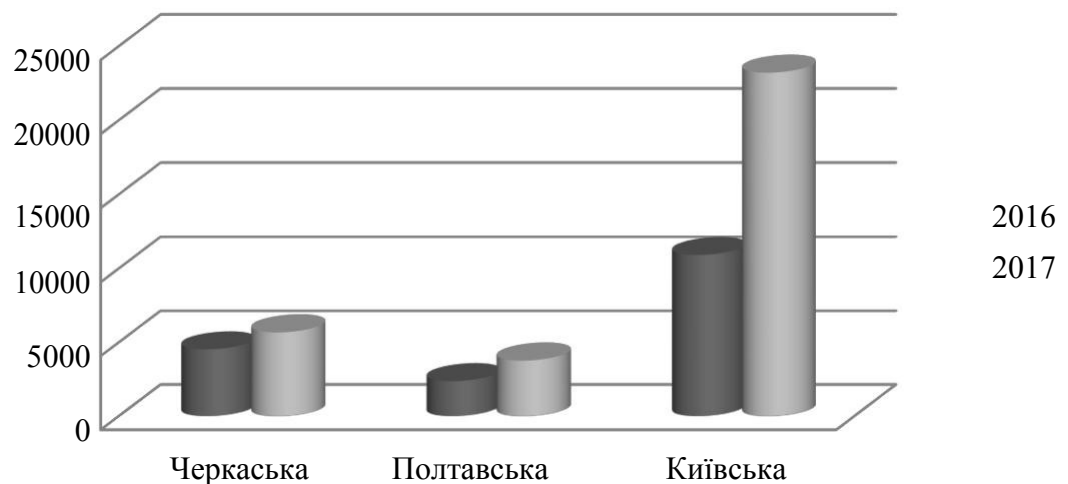

Рис. 2.4. Показники роботи суб'єктів туристичної діяльності 2016-2017 рр.

Джерело: складено за даними Держкомстату України

Аналізуючи рис. 2.4., можна зробити висновки, що Черкащина значно відстає від Київської, проте опереджає Полтавський регіон.

Так як туризм сприяє збільшенню робочих місць, то слід проаналізувати середньооблікову кількість працівників, що зайняті у туристичній діяльності (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Середньооблікова кількість штатних працівників суб'єктів
туристичної діяльності**

	Кількість працівників, осіб		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%
Україна	8545	2101	6444	75
Черкаська	59	95	36	61
Полтавська	34	100	66	94
Київська	104	95	9	8,65

Джерело: складено за даними Держкомстату України

У 2017 році середньооблікова кількість працівників по Україні в туризмі зменшилася на 75% (6444 ос.). В Черкаській області даний показник має тенденцію до збільшення на 61 %, в Полтавській області показник зріс у 1,9 раз, проте в Київській області середньооблікова кількість зменшилася на 8,65%.

На рис. 2.5. показано, яка сума коштів надходить до державного бюджету від закладів туризму Черкащини.

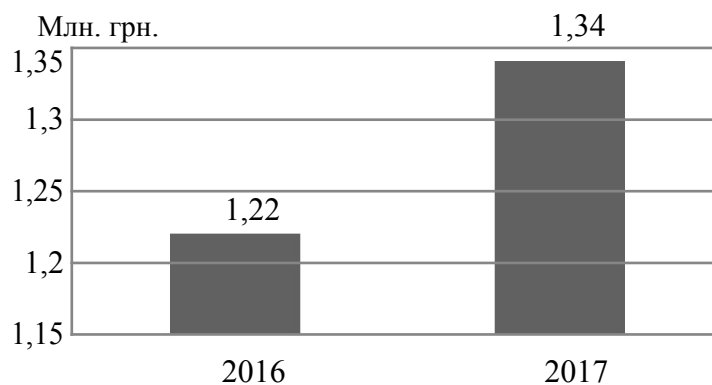

Рис. 2.5. Надходження податків від туристичного бізнесу

Джерело: складено за даними Держкомстату України

З рис. 2.5. можна зробити висновок, що показник надходження податків від туристичного бізнесу має тенденцію до зростання. Це може бути пов'язано зі збільшенням внутрішніх туристичних потоків до Черкаської області.

Отже, Черкаська область є слабо розвиненим туристичним регіоном, проте більшість показників мають тенденцію до зростання. Область зазвичай відвідують з ціллю відпочинку.

2.2. Оцінка туристичної інфраструктури області

Туристична галузь може повноцінно та ефективно розвиватись лише за наявності відповідної інфраструктури. Туристична інфраструктура включає наступні елементи: заклади розміщення (санаторії, бази відпочинку, готелі, ресторани та ін.) та супутні об'єкти, побудовані для загального користування за рахунок державного інвестування (автомобільні та залізничні дороги (шляхи), пункти пропуску, аеропорти, лікарні, школи тощо). Отже, доцільно розглянути деякі складові туристичної інфраструктури.

Основним елементом туристичної інфраструктури є заклади розміщення. Тому було досліджено забезпеченість Черкаської області даними закладами.

Динаміку кількості засобів розміщення подано у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка кількості засобів розміщення

	Кількість засобів розміщ., од.		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%
Готелі та аналогічні засоби розміщування з них:	124	119	-5	4,03
Готелі	80	78	-2	2,5
Туристичні бази, гірські притулки, студентські літні табори, інші місця для тимчасового розміщування	34	32	-2	5,9
Хостели	4	4	-	-
Гуртожитки для приїжджих	6	5	-1	16,7

Джерело: складено за даними Держкомстату України

Найбільшу частку серед засобів розміщення складають готелі, у 2017 році їх кількість становила 119 закладів. Не зважаючи на те, що у 2017 році відбулося зменшення кількості закладів розміщення на 4,03%, при цьому кількість готелів зменшилась на 2,5 % (2 готелі), також відбулося скорочення

туристичних баз (5,9 %), кількість хостелів лишилася без змін, гуртожитків для приїжджих стало менше на 16,7%.

Динаміка кількості готелів та аналогічних засобів розміщення Черкаської області представлено на рис. 2.7.

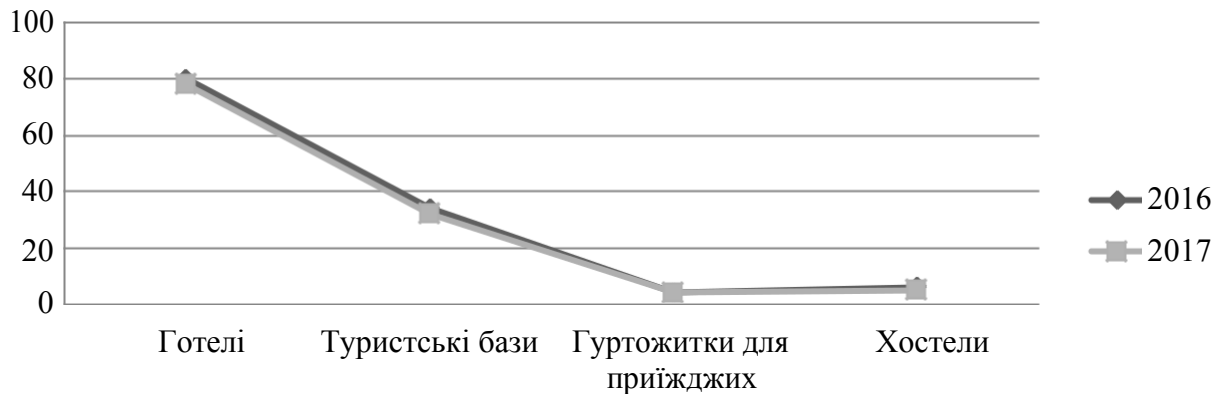

Рис. 2.6. Динаміка кількості засобів розміщення в Черкаській області за 2016 -2017 рр.

Джерело: складено за даними Держкомстату України

На рис. 2.6. показано, що у 2017 році відбулося закриття частини закладів, що можливо було спричинено не рентабельністю даних закладів, а також застарілою матеріально-технічною базою.

Для детального аналізу готельного господарства було досліджено одноразову місткість засобів розміщення (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка одноразової місткості засобів розміщення в Черкаській області

	Одноразова місткість, місць		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%
Готелі та аналогічні засоби розміщування з них:	6915	6567	-348	5,03
Готелі	2872	2736	-136	4,73
Туристичні бази, гірські притулки, студентські літні табори, інші місця для тимчасового розміщування	3587	3422	-165	4,59
Хостели	172	172	-	-
Гуртожитки для приїжджих	284	237	-47	16,5

Джерело: складено за даними Держкомстату України

Із-за зменшення кількості засобів розміщення скоротився показник одноразової місткості на 5,03 %.

Забезпеченість міст готелями в Україні становить 3,9 місць у розрахунку на 1000 жителів, що набагато менше, ніж у переважній більшості розвинених країн світу, проте в Черкаському регіоні він складає 1,8 (кількість населення – 1,231 млн. осіб).

Отже, Черкаська область не забезпечена засобами розміщення різних типів, що негативно позначається на розвитку туристичної сфери регіону.

Важливе значення має середня вартість проживання у закладах розміщення різних типів. Слід проаналізувати як змінилася середня вартість розміщення протягом останніх років (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка середньої вартості розміщення на підприємствах готельного типу

	Середня вартість розміщення, грн.		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%
Готелі та аналогічні засоби розміщування - юридичні особи	349,5	353,1	3,6	1,03
Готелі та аналогічні засоби розміщування - фізичні особи	357,6	363,9	6,3	1,76
Спеціалізовані засоби розміщування - юридичні особи	349,5	357,1	7,6	2,17
Спеціалізовані засоби розміщування - фізичні особи	120,0	138,7	18,7	15,58

Джерело: складено за даними Держкомстату України

Загалом за 2017 рік середня вартість зросла у готелях, що належать фізичним особам – 1,76 % (6,3 грн.), у спеціалізованих засобах – 15,58 % (18,7 грн.). Вартість розміщення у готелях, що належать юридичним особам у готелях зросла на 3,6 грн. (1,03 %), спеціалізованих засобах розміщення – 7,6 грн. (2,17%).

Не менш важливим для розвитку туризму в регіоні є мережа закладів ресторанного господарства (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Мережа підприємств ресторанного господарства

Показники	Кількість об'єктів, од.			У них посадкових місць, од.		
	2016	2017	%	2016	2017	%
Кількість закладів ресторанного господарства, з них:	785	700		48 661	47 046	3,32
Ресторани	89	93	4,5	9 280	11 361	22,4
Кафе, закусочні, буфети	341	300	12,02	17 439	15 370	11,9
Бари	253	208	17,8	12 677	10 814	14,7
Їдальні	102	99	2,9	9 265	9 501	2,5

Джерело: складено за даними Держкомстату України

Так, за винятком ресторанів, яких стало на 4 од. більше за 2016-2017 роки, на Одещині спостерігається негативна тенденція щодо зменшення кількості практично всіх закладів ресторанного господарства. Причинами цього виступають економічна та політична нестабільність, що стримує відкриття нових закладів, а також цінова політика підприємств, яка не здатна задовольняти споживачів. До того ж високі орендні ставки для закладів саме ресторанного типу змушують підприємців або реорганізовувати свою діяльність, або ж зовсім ліквідувати підприємства.

Мережу закладів ресторанного господарства Черкаської області за 2017 рік подано на рис. 2.8.

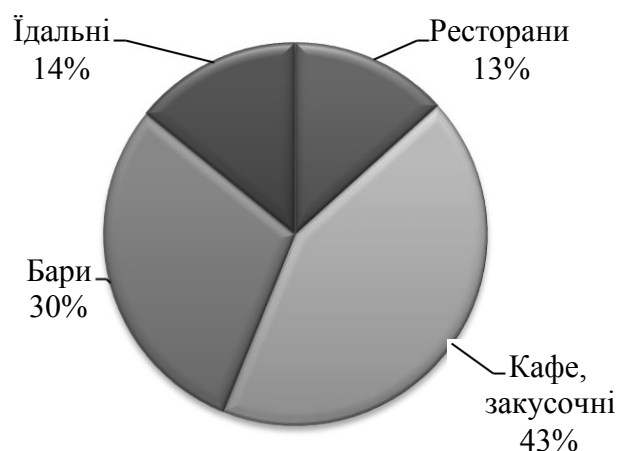

Рис. 2.7. Мережа закладів ресторанного господарства 2017 р.

Джерело: складено за даними Держкомстату України

Діаграма на рис. 2.7. показує, що найбільшу частку в загальній структурі всіх закладів ресторанного господарства Черкаської області займають саме кафе та закусочні, розраховані на цільову аудиторію з середнім і нижче середнього прибутком. Зокрема це всім відома мережа швидкого харчування «Макдоналдз», популярні суші-бари, піцерії, кав'ярні, кондитерські тощо.

В Черкаській області відносно значна закладів для рекреації (у т.ч. санаторно-курортних підприємств, баз відпочинку, дитячих таборів, інших закладів рекреаційного призначення). Динаміка кількості представлена у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Динаміка кількості рекреаційних підприємств

	Кількість засобів розміщення		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%
Санаторії	10	10	-	-
Дитячі санаторії	5	5	-	-
Дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри	1	1	-	-
Санаторії-профілакторії	5	3	- 2	40
Будинки відпочинку	1	1	-	-
Пансіонати відпочинку	6	5	- 1	16,7
Бази відпочинку, інші заклади відпочинку	256	213	- 43	16,79

Джерело: складено за даними Держкомстату України

У 2017 році кількість рекреаційних підприємств майже не змінилася. Відбулося незначне скорочення санаторіїв-профілакторіїв - 2 заклади, що становить аж 40%; пансіонатів відпочинку - 1 заклад, баз відпочинку - 43 заклади – 17 %.

Одещина має деякі поклади мінеральних вод, проте не має відповідної інфраструктури у достатній кількості, а саме санаторіїв, пансіонатів і т.д., і з кожним роком їх кількість зменшується.

Показники одноразової місткості рекреаційних підприємств подано у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Динаміка одноразової місткості рекреаційних підприємств

	Одноразова місткість, місць		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%
Санаторії	5 499	5 521	22	0,2
Дитячі санаторії	450	450	-	-
Дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри	400	400	-	-
Санаторії-профілакторії	480	330	-150	31,25
Будинки відпочинку	95	95	-	-
Пансіонати відпочинку	593	474	-119	20,7
Бази відпочинку, інші заклади відпочинку	14 750	13 871	- 879	5,96

Джерело: складено за даними Держкомстату України

У 2017 році відбулося зменшення одноразової місткості: бази відпочинку – 5,96 %, пансіонати – 20%, санаторії профілакторії – 31 %. В усіх інших закладах ніяких змін не відбулося.

Щоб дослідити ефективність роботи закладів рекреації доцільно розглянути кількість обслугованих рекреантів (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Динаміка кількості обслугованих рекреантів в рекреаційних підприємствах

	Кількість обслугованих, ос.		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%
Санаторії	49 072	56 615	7 543	15,4
Дитячі санаторії	20 199	22 186	1 987	9,8
Дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри	11 556	11 649	93	0,8
Санаторії-профілакторії	7 885	8 130	245	3,1
Будинки відпочинку	2 035	2 460	425	20,9
Пансіонати відпочинку	2 642	3 380	738	27,9
Бази відпочинку, інші заклади відпочинку	60 093	57 027	-3 066	5,1

Джерело: складено за даними Держкомстату України

Загалом відбувся приріст кількості обслугованих рекреантів. Проте із-за зменшення кількості баз відпочинку скоротилася кількість рекреантів на 5,1 % (3 066 осіб). Даний приріст може бути пов'язаний із ростом внутрішнього туризму в Україні.

До супутніх об'єктів, що забезпечують розвиток туризму належать підприємства сфери культури (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Динаміка розвитку сфери культури

	Кількість закладів, од.		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%
Театри	7	7	-	-
Музеї	11	13	2	18,2
Бібліотеки	861	825	-36	4,2
Клубні заклади	735	734	-1	0,14

Джерело: складено за даними Держкомстату України

Загалом структура закладів культури не змінилася, лише зменшилась кількість бібліотек. У час інформаційних технологій їх роль поступово зменшується.

Значний вплив на туристичну індустрію регіону має транспортна інфраструктура. Вона дає змогу туристу дістатися безпосередньо до туристичного центру.

Черкаська область — адміністративно-територіальна одиниця України, розташована у центральній лісостеповій частині країни по обидва берега середньої течії Дніпра та Південного Бугу. На території області проходить 6049,4 кілометрів автомобільних доріг, державного значення 656,1 км, доріг місцевого значення 5393,3 км, ґрунтові дороги становлять 208,9 км, тобто дороги з твердим покриттям в загальній довжині автомобільних доріг становлять 96,5 %.

Розвинений автомобільний транспорт. Послуги з пасажирських перевезень в області надають 32 підприємства, що обслуговують 375 маршрутів та 64 приватних підприємців, які обслуговують 176 маршрутів.

Станом на 01.07.2017 в області налічувалося 855 населених пунктів із яких 45 не мають автобусного сполучення з районними центрами. В області функціонують 1 автовокзал та 29 автостанцій.

Залізничний транспорт. На території області розташовано 25 підприємств залізничного транспорту, 3 залізничні вокзали (Черкаси, Христинівка, ім. Т. Г. Шевченка), 29 залізничних станцій (через 21 станцію здійснюються і вантажні перевезення) та 80 посадочних платформ.

Річковий транспорт. У регіоні проходить 150 кілометрів експлуатаційних річкових судноплавних шляхів. Найголовнішим є р. Дніпро. Галузь річкового транспорту області представлена наступними підприємствами та інфраструктурою: КП «Річковий вокзал» Черкаської обласної ради (м. Черкаси); КП «Авто-Річка» (м. Канів); пристань «Митниця» (м. Черкаси); пристань (річковий вокзал) «Адамівка» (Чигиринський район); пристань «Тарасова гора» (м. Канів); ПАТ «Черкаський річковий порт» (м. Черкаси).

Повітряний транспорт. Функціонує міжнародний аеропорт «Черкаси». Має єдину злітно-посадкову смугу, яка за усіма характеристиками є третьою в Україні.

Зв'язок. Телефонний і телеграфний зв'язок на території області забезпечується ВАТ «Укртелеком» і СП «Утел».

Телефонна щільність по області складає 19 телефонів на 100 жителів. В області функціонують декілька провайдерів, що надають послуги з підключення до мережі Інтернет.

Для виявлення найбільш популярного виду транспорту доцільно розглянути обсяг пасажирських перевезень (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Обсяг пасажирських перевезень у 2017 р.

	Пасажирооборот	Перевезено (відправлено) пасажирів
	49млн.. пас. км	тис.
Транспорт	12 393,7	332 739,7

Продовження табл. 2.14

Залізничний	6 377,3	34 512,0
Автомобільний	4 777,4	135 655,9
Водний	25,7	37,5
Авіаційний	0,3	0,2
Тролейбусний	427,5	53 433,2
Трамвайний	785,5	109 100,9

Джерело: складено за даними Держкомстату України

У 2017 році найбільшим попитом користувався автомобільний транспорт – 135 655, 9 тис. пасажирів. Не зважаючи на наявність аеропорту, найменше використовується авіаційні перевезення – 0,2 тис. пасажирів за рік.

Обсяг перевезених пасажирів у 2017 році в Черкаській області подано на рис. 2.9.

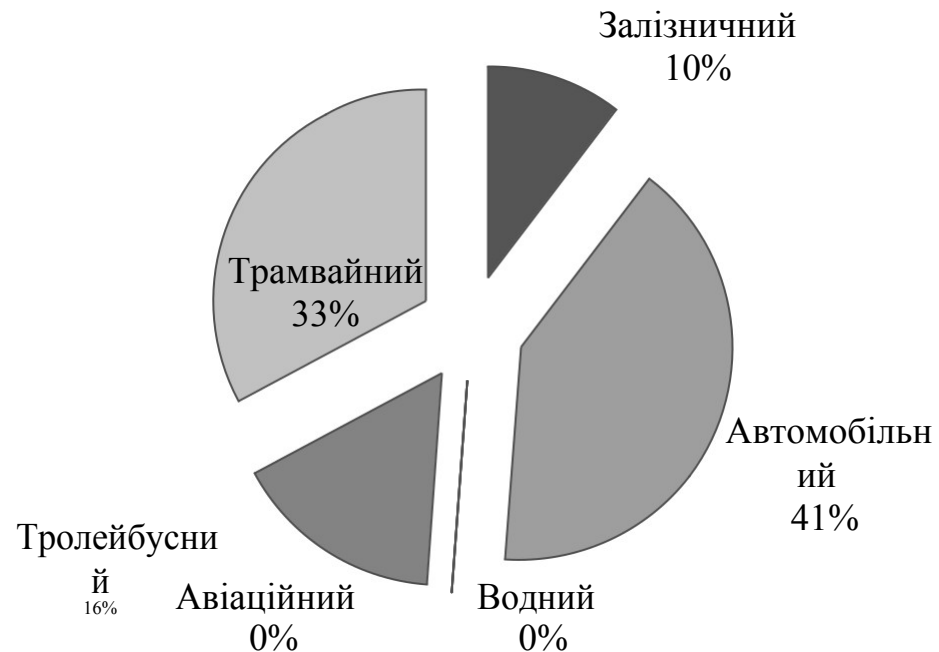

Рис. 2.8 Обсяг перевезених пасажирів у 2016 р.

Джерело: складено за даними Держкомстату України

На рис. 2.8. показано, що найбільше пасажирів перевозить автомобільний транспорт (41 %).

Отже, Черкаська область має відносно слабо розвинуту туристичну інфраструктуру (у порівнянні з іншими регіонами України). Проте якщо

порівнювати її з світовими туристичним регіонами, то зрозуміло, що вона не складе їм конкуренції.

2.3. Оцінка потенціалу Черкаської області для розвитку екстремального туризму

Багаті природні ресурси, значний історико-культурний потенціал, високий рівень розвитку інфраструктури туризму в Черкаській області створюють сприятливі передумови для формування високорентабельної туристично-рекреаційної галузі.

Доцільно розглянути все туристично-рекреаційні ресурси, які можуть бути задіяні для розвитку екстремального туризму.

Усі ресурси регіону можна розділити на дві групи – природні та історико-культурні.

До природних туристично-рекреаційних ресурсів включають: кліматичні, ландшафтні, бальнеологічні, біотичні, грязьові, водні та інші ресурси. Характеристика природних ресурсів Черкаської області представлена у табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Характеристика природних туристично-рекреаційних ресурсів Черкаської області

№	Вид	Характеристика
1.	Кліматичні ресурси	Клімат області помірно континентальний. Зима м'яка, з частими відлигами. Літо тепле, в окремі роки спекотне, західні вітри приносять опади. За даними спостережень метеостанції Черкаси середня річна температура повітря становить $7,7^{\circ}\text{C}$, середня температура найтеплішого місяця (липня) $+19,8^{\circ}\text{C}$, найхолоднішого місяця (січня) $-5,9^{\circ}\text{C}$. В холодні зими температура повітря інколи може знижуватись до $-35,3^{\circ}\text{C}$, а в спекотні літні дні іноді може сягати $+37,4^{\circ}\text{C}$. Впродовж року в області переважають вітри північно-західного напрямку. В холодні місяці переважають вітри східного та південно-західного напрямку, з червня по жовтень – північного, північно-західного. Середня

Продовження табл. 2.15

		річна швидкість вітру дорівнює 3,9 м/с. Найбільша швидкість вітру спостерігається в зимові місяці і на початку весни, найменша – влітку та на початку осені. Впродовж року переважають штилі і вітри швидкістю до 5 м/с (73% всіх випадків). Середня річна кількість опадів становить більше 500 мм. В середньому за рік спостерігається 140 – 155 днів з опадами не менше 0,1 мм води. За даними метеостанцій Черкаської області в середньому за рік спостерігається від 35 до 70 днів з туманом. В зимові місяці до 5 – 11 днів з туманом, в літні – туман спостерігається не кожен рік.
2.	Рельєф та водні ресурси	Черкащина в цілому рівнинна і умовно поділяється на дві частини – правобережну і лівобережну. Переважна частина правобережжя розміщена в межах Придніпровської височини з найвищою точкою області, що має абсолютну висоту 275 метрів над рівнем моря (поблизу Монастирища). В прилягаючій до Дніпра частині правобережжя знаходиться заболочена Ірдино-Тясминська низовина, а також підвищення – Канівські гори. Низинний рельєф має лівобережна частина області, яка розташована в межах Придніпровської низовини. Черкаська область розташована на Східноєвропейській рівнині, в двох основних басейнах річок Дніпра та Південного Бугу: басейн річки Дніпро – 12,0 тис. та басейн річки Південний Буг – 8,9 тис. . Черкаська область І Аналітично-описова частина 22 Густота річної мережі добре розвинута і складає 0,2 – 0,54 км/км² . На території області протікає 1 велика річка – Дніпро, 7 середніх і 1 030 малих річок. До середніх річок належать: в басейні р. Дніпро – Рось, Тясмин, Супій; в басейні р. Південного Бугу – Велика Вись, Гнилий Тікич, Гірський Тікич та Ятрань. В межах області довжина великої річки складає 150 км, середніх річок – 703 км, малих – 6 882 км. Найбільше водосховище: Кременчуцьке, загальною площею водного дзеркала 2 252 га і повною ємкістю 13,520 млн. , розташоване на річці Дніпро. В області нараховується 2 950 ставків і 38 водоймищ загальною площею 23 848,9 га та об'ємом 365,3 млн.
3.	Бальнеолічні	Лівобережна частина області має значні запаси мінерально-лікувальних вод типу «Миргородська», розвідане та експлуатується Звенигородське родовище радонових вод.
4.	Біотичні	Тваринний світ Черкащини різноманітний, але нечисленний. З хижаків трапляються вовк, лисиця, тхір і куниця. У лісах живуть косулі, олені, лосі, білки. З птахів найпоширеніші сіра куріпка, перепел, жайворонки, дрізд, мухоловка, кібець. У водоймах області водяться сом, минь, окунь, щука, лящ, бичок, судак, короп, лин, в'юн. Ліси Черкащини відносяться переважно до рівнинних і входять у лісостепову зону. В цілому клімат області сприятливий для зростання цілого ряду деревних та чагарникових порід, і, перш за все високопродуктивних дубових і соснових насаджень.

Джерело: складено на основі регіонального сайту області

Отже, Черкаська область має значні природні ресурси, які недостатньо використовуються у туристично-рекреаційній сфері. річок області поки що не мають важливого значення для рекреаційно-туристичної діяльності. Бальнеологічні ресурси використовуються не в повній мірі, майже відсутній розвиток санаторно-курортних зон.

Важливим природним ресурсом, що може бути задіяним в екстрим турах є об'єкти природно заповідного фонду. Доцільно проаналізувати їх.

Структура природно-заповідного фонду області подана у табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Структура природно-заповідного фонду області

Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти природно-заповідного фонду					
	Всього		Загальнодержавного значення		Місцевого значення	
	Кількість	Площа, га	Кількість	Площа, га	Кількість	Площа, га
Природні заповідники	1	8634,9	1	8634,9	-	-
Пам'ятки природи	190	1394,9	6	680,0	184	714,9
Національні природні парки	2	11227,2	2	11227,2	-	-
Дендрологічні парки	1	179,2	1	179,2	-	-
Регіональні ландшафтні парки	1	5562,5	-	-	1	5562,5
Заказники	222	42190,1	5	13882,01	217	28308,1
Зоологічні парки	1	4,4	1	4,4	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	52	1351,3	6	688,9	46	662,4
Заповідні урочища	52	3743,1	-	-	52	3743,1
Разом	524	74292,5	22	35296,6	502	38996,0

Джерело: складено на основі регіонального сайту області

Природно-заповідний фонд області складає 524 території та об'єкти природно-заповідного фонду, з них: 22 об'єкти загальнодержавного значення та 502 місцевого значення, що займають площу 74 292,53 га (за виключенням

площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які входять до складу інших 63 095,27 га). Показник заповідності доведено до 3 відсотків. Природно-заповідний фонд області складають об'єкти наступних категорій: Канівський природний заповідник, національні природні парки «Білоозерський» та «Нижньосузьський», дендрологічний парк «Софіївка», Черкаський зоологічний парк, регіональний ландшафтний парк «Трахтемирів», 222 заказника, 192 пам'ятки природи, 52 паркипам'ятки садово-паркового мистецтва, 52 заповідні урочища.

Черкаська область хоча й наймолодша у державі, пройшла великий і славний шлях становлення та розвитку. На державному обліку в області перебувають 9 078 пам'яток: 7 169 археології, 1 552 історії, 184 архітектури, 173 монументального мистецтва. Статус національних мають 93 пам'ятки, решта мають категорію пам'яток місцевого значення.

Також, на території області розташовано 59 музеїв, з яких 29 відділів та 3 філії, з них 20 музеїв комунальної власності (районні, міські музеї). На території області діють 303 музеї та музейні кімнати на громадських засадах. Міністерству культури України в Черкаській області підпорядковано 119 музейних закладів: з них музеїв – 73, музейних кімнат – 46. Звання «народний» мають 26 музеїв. Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України підпорядковано 184 музеї області.

На Черкащині знаходяться 9 національних та державних історико-культурних і природних заповідників, а також Національний дендрологічний парк «Софіївка».

Статистичні показники кількості нерухомих об'єктів культурної спадщини у певному регіоні України є досить важливими для розкриття його пізнавальної цінності для туристів. Проте, наявність великої кількості пам'яток історії та культури не є головним показником високого рівня туристичної привабливості регіону. На наш погляд, необхідним є аналіз туристичної атрактивності кожної пам'ятки та визначення приблизної кількісної оцінки атрактивності культурної спадщини регіону в цілому. Така

оцінка може обґрунтувати доцільність розвитку туристичної сфери в регіоні, висвітлити можливості та перспективи збільшення туристичних потоків до певної території.

Проаналізуємо атрактивність різних районів області. За методикою оцінки Полінової Н.Ф. об'єкти культурної спадщини поділяють на 13 підгруп, які, в свою чергу, поділяють на 5 підвидів. Кожна підгрупа – це об'єкти певного типу культурної спадщини (археологічна, фортифікаційна, сакральна і т. д.), які оцінюються за п'ятибальною шкалою. Оцінивши окремі об'єкти культурної спадщини від 1 до 5 балів, можна присвоїти бал всій території (місту, району, області), на якій розташовані ці об'єкти. Для цього використовується інтегральна величина (А), яка є загальною сумою балів, що характеризує туристичну атрактивність окремого населеного пункту або цілого регіону. Для зручності оцінювання Н.Ф. Полінова вводить поняття "коефіцієнта пізнавальної цінності" (Кр). Цей показник дорівнює відношенню суми балів оцінки окремого населеного пункту, або регіону (А) до максимально можливої кількості балів, яка наведена в шкалі оцінок (А_{max}). Виходячи з отриманих результатів при розрахунку коефіцієнта, можна визначити до якого рівня атрактивності відноситься певна територія: від 0,86 до 1,00 – унікальні; від 0,65 до 0,85 – високоатрактивні; від 0,45 до 0,64 – середньоатрактивні; від 0,25 до 0,44 – малоатрактивні; менше 0,25 – неатрактивні.

Кількісна оцінка атрактивності нерухомих об'єктів культурної спадщини нині є однією з найголовніших методологічних основ їхнього дослідження в якості туристичних ресурсів та теоретичних знань, необхідних для туристичного розвитку як окремих регіонів та областей, так і країни в цілому. За методикою Н.Ф. Полінової було здійснено оцінку атрактивності нерухомих об'єктів культурної спадщини Черкаської області. Під час розрахунку оцінювалися не лише пам'ятки національного значення, а й інші, пізнавальні, з точки зору історії та культури, об'єкти. До переліку об'єктів культурної спадщини області, що підлягали кількісній оцінці, також

включено занедбані історико-культурні об'єкти та пам'ятки місцевого значення. Результати розрахунку коефіцієнтів туристичної атрактивності адміністративних районів Черкаської області наведено на рисунку 2.9.

Рис. 2.9. Розподіл районів Черкаської області за туристичною атрактивністю

Джерело: складено на основі Стратегії розвитку Черкаської області на період до 2020 року

Зазначені результати дослідження не можуть повністю висвітлювати стан розвитку туристичної сфери в адміністративному районі, або області в цілому, оскільки більшість з оцінених об'єктів культурної спадщини не включено в туристично-екскурсійні маршрути туристичних підприємств і, таким чином, не використовуються в якості туристичних ресурсів.

Важливе місце у регіоні посідає активний відпочинок, який представлений такими об'єктами: гірськолижний курорт «Водяники» у Звенигородському районі (три лижні спуски 550, 600 і 700 метрів, гірський

схил з перепадом висот більше 100 метрів та парк з трамплінами і квотерпайп); кінно-спортивний комплекс (Жашківський район); міжнародний спортивний комплекс з великого тенісу «Селена»; яхт-клуб «Парус»; скелелазний район с. Буки (мальовничий гранітний каньйон на річці Гірський Тікич біля с. Буки входить до сотні найкрасивіших місць України та є одним із лідерів за оригінальністю і неповторністю); сплави на байдарках по річках Гірський Тікич та Рось; веломаршрути по визначних місцях Черкащини; а також, парашутизм та пейнтбол. Також, для поціновувачів активного відпочинку у Звенигородському районі розташований військово-відпочинковий комплекс Шампань.

Усі вище дослідженні ресурси можуть слугувати базою для створення туристичного продукту з екстремальною метою.

Висновки за розділом 2

Черкаська область розташована в центральній лісостеповій частині України, в середній течії річок Дніпра та Південного Бугу. Вона межує на півночі з Київською (протяжність 340 км), на сході – з Полтавською (212 км), на півдні – з Кіровоградською (388 км) і на заході – з Вінницькою (124 км) областями.

Черкаській області зареєстровано 207 туристичних фірм, із них 19 туроператорів. За останні роки їх кількість збільшилася, що свідчить про перспективи розвитку галузі туризму, попиту на туристичні послуги.

У 2017 році туристи найбільше виїжджали із Черкаської області задля відпочинку. Внутрішні туристи також прибували з метою відпочинку. Статистики щодо в'їзних туристів по області відсутні. Отже, відпочинок – це основна мета поїздки серед туристів. Кількість виїзних туристів значно перевищує внутрішніх та в'їзних туристів. Це пов'язане з тим, що регіон має недостатньо розвинену інфраструктуру, що змушує туристів віддати перевагу відпочинку за межами України. Проте даний показник у порівнянні з іншими

роками має тенденцію до зниження, що пов'язано з нестабільною економічною політикою та значними валютними коливаннями. Не зважаючи на це, кількість внутрішніх туристів у порівнянні з іншими роками значно зросла, що позитивно впливає на туристично-рекреаційну сферу Черкаської області (надходження податків від підприємств туристичної сфери). Кількість в'їзних туристів досить скоротилася у порівнянні з попередніми роками із-за військових дій на території України.

Туризм відіграє значну роль у створенні нових робочих місць, особливо у сільській місцевості. Існує позитивна динаміка щодо кількісних показників закладів тимчасового розміщення та сільських зелених садиб, а отже, щороку відкриваються нові туристичні інфраструктурні об'єкти.

Важливе місце у регіоні посідає активний відпочинок, який представлений такими об'єктами: гірськолижний курорт «Водяники» у Звенигородському районі (три лижні спуски 550, 600 і 700 метрів, гірський схил з перепадом висот більше 100 метрів та парк з трамплінами і квотерпайп); кінно-спортивний комплекс (Жашківський район); міжнародний спортивний комплекс з великого тенісу «Селена»; яхт-клуб «Парус»; скелелазний район с. Буки (мальовничий гранітний каньйон на річці Гірський Тікич біля с. Буки входить до сотні найкрасивіших місць України та є одним із лідерів за оригінальністю і неповторністю); сплави на байдарках по річках Гірський Тікич та Рось; веломаршрути по визначних місцях Черкащини; а також, парашутизм та пейнтбол. Також, для поціновувачів активного відпочинку у Звенигородському районі розташований військово-відпочинковий комплекс Шампань.

Сприятливі кліматичні, географічні умови розташування Черкаської області на мапі України, багатий культурно-історичний спектр туристичної атрактивності, вагомий сегмент архітектурно-краєзнавчої спадщини та інші притаманні Черкащині особливості, унікальність трипільської культури, літературно-мистецькі надбання тощо спонукають до пошуку методів,

методик, інструментарію та прикладних важелів менеджменту для удосконалення туристичної логістики та рекреаційної інфраструктури.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Проблеми розвитку туристичного ринку Черкаської області

Туризм є однією з найважливіших сфер сучасної економіки України, який позитивно впливає на розвиток інших секторів економіки, включаючи готельне господарство, транспорт і комунікації, будівництво, роздрібну торгівлю, виробництво і торгівлю сувенірами та ін., будучи каталізатором їх розвитку. Крім того, цей вид діяльності спрямований на задоволення потреб людей в ознайомленні з історією, культурою, звичаями, духовними і релігійними цінностями різних країн та їх народів.

Відповідно до Закону України «Про туризм» держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності. Роль органів влади в цьому механізмі полягає у створенні сприятливих умов для діяльності в туристично-рекреаційній сфері. Туризм має важливе значення як для України в цілому, так і для Черкаської області зокрема.

Проте Черкаська область має низку проблем, які заважають туристичній галузі та екстремальному туризму зокрема. На розвиток сфери впливають наступні сфери: політична, екологічна ситуація, соціально-економічний стан регіону і т.д.

Розвиток туристичної галузі гальмується через:

- недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази в галузі туризму;
- недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури;
- недостатню кількість засобів розміщення, насамперед готелів 3-4 та 5 зірок, які відповідають міжнародним стандартам та сертифікаційним вимогам;

- невідповідний стан багатьох об'єктів туристичного показу, історико-культурних пам'яток та музеїв стримує зростання туристичних відвідувань регіону та створення нових туристичних маршрутів;
- недостатню забезпеченість професійними кадрами в галузі туризму;
- відсутність сучасної методології статистичного спостереження у галузі туризму та готельного господарства [32].

Було виявлено найбільш слабкі сторони туризму Черкаської області та зовнішні загрози, що мають вплив на розвиток регіону (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Слабкі сторони туристичної галузі Черкаської області

Слабкі сторони	Загрози
Незадовільний стан доріг та під'їзних шляхів до об'єктів туристичного призначення, непривабливість супутньої інфраструктури	Загроза національній безпеці та суверенітету України внаслідок ситуації в Криму та на Сході
Низький рівень інформаційного супроводження туристичної діяльності	Слабка забезпеченість гарантій з боку держави для внутрішніх та закордонних інвесторів
Недостатня облаштованість рекреаційних територій та низький рівень туристичного сервісу	Конкуренція з боку інших регіонів та держав
Відсутність цілісної системної державної політики розвитку та підтримки галузі	Корупція та нестабільність «правил гри» в економіці
Обмеження щодо забезпечення зростання кількості туристів та рекреантів через не облаштованість територій та об'єктів рекреаційно-туристичної сфери	Недостатня інноваційність підприємств
Слабка координованість роботи різних профільних установ з надання туристичних, оздоровчих та інших супутніх послуг	Слабка інформованість потенційних партнерів про можливості регіону
Недостатня розвиненість інфраструктури туристичної галузі.	

Джерело: складено на основі Стратегії розвитку Черкаської області на період до 2020 року

У той же час туристи звертають увагу на значний розбіг між привабливістю природно-рекреаційних ресурсів та забезпеченістю об'єктами туристичної інфраструктури в Черкаському регіоні.

Має місце явища «тенізації» малого бізнесу у сфері гостинності та туризму, що є перешкодою на шляху її легального розширення та індустріального розвитку. Як наслідок, у місцевих бюджетах немає достатніх обсягів фінансових ресурсів для інвестування у структурну модернізацію регіонального туристично-рекреаційного комплексу.

Рекреаційно-туристичний потенціал регіону в цілях екстремального відпочинку використовується лише на 30% від його реальних можливостей. Для розвитку туризму в цілому в області використовується менше 10% території, де рекреаційно-туристичні ресурси доступні, високо аттрактивні та придатні для організації активного відпочинку., Татарбунарській, Б.-Дністровській рекреаційно-туристичних зонах.

Таким чином, в розглядуваному регіоні є природні умови для розвитку екстремального туризму, наявні відповідні об'єкти для відвідування туристами, а також є передумови для відбудовування матеріально-технічної бази цієї сфери. Але, поряд із цим, є і низка перешкод. Так, перш за все, до негативних ознак галузі відносяться:

- відсутність чітких і стабільних механізмів економічного регулювання господарських відносин, економічних важелів і стимулів розвитку туристично-рекреаційної сфери, сприятливого інвестиційного клімату, в тому числі стимулюючого податкового законодавства;

- низький рівень соціальної інфраструктури загального призначення (транспортна інфраструктура, зв'язок, водозабезпечення, каналізація, громадське харчування, побутові послуги тощо);

- розвиток інформаційного і рекламного забезпечення туристичного бізнесу не відповідає світовим стандартам;

- відчутний дефіцит висококваліфікованих кадрів для туристично-рекреаційної індустрії;

- санітарно-екологічна ситуація в багатьох туристично-рекреаційних центрах досить напружена і потребує для свого покращання додаткових інвестицій [30].

Проведений аналіз сучасного економічного механізму регулювання рекреаційно-туристичної сфери екстремального туризму дав можливість виявити ще деякі негативні тенденції його функціонування, а саме:

1) довготривалість процесу формування економічного механізму регулювання рекреаційно-туристичної сфери, що не відповідає еколого-економічним потребам розвитку національного господарства та гальмує розв'язання низки проблем, пов'язаних з переходом економіки на шлях сталого розвитку;

2) відставання розвитку економічного механізму регулювання від темпів і потреб руху рекреаційно-туристичної галузі;

3) відсутність комплексності та нерівномірність формування підсистем економічного механізму регулювання рекреаційно-туристичної сфери, що, безумовно, спричинює зниження вихідного «коефіцієнта корисної дії» цього механізму;

4) не забезпечення економічного механізму регулювання рекреаційно-туристичної сфери гнучким інструментарієм, який був би адекватним сучасним реаліям;

5) відсутність дієвих економічних механізмів фінансування розвитку рекреаційно-туристичної сфери (в нинішній системі економічного механізму регулювання фактично не функціонує механізм кредитування та не набули необхідного розвитку механізми субсидування рекреаційно-туристичної сфери) [31].

Важливе місце для розвитку екстремального туризму відіграє екологічний стан території. На даний момент, туристичну індустрію негативно впливає екологічна ситуація, що склалася в регіоні. Екологічну небезпеку для розвитку туризму складають: неякісна питна вода, забруднення поверхневих водойм, повітря тощо.

Природна рослинність Черкащини зазнала істотних змін внаслідок господарської діяльності людини. З метою збереження біологічного різноманіття в регіоні продовжено роботу з охорони видів рослин та тварин, занесених до Червоної книги України, та інших міжнародних конвенцій.

За останні п'ять років зростали обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел області і у 2017 році вони становили 73,1 тис. тонн (1,7% від обсягу викидів по Україні); від пересувних джерел – 76,9 тис. тонн (3,2% від обсягу викидів по Україні).

По території області протікає 1037 річок, найбільша з яких р. Дніпро (в межах області – 150 км.), 7 середніх річок – Рось, Тясмин, Гнилий Тікич, Гірський Тікич, Супій, Ятрань, Велика Вись, а також малі річки, струмки. За даними статистичної звітності, об'єми скиду забруднених зворотних вод зросли більш ніж у 2 рази (з 4,01 млн.м3 у 2016 році до 8,29 млн.м3 у 2017 році.)

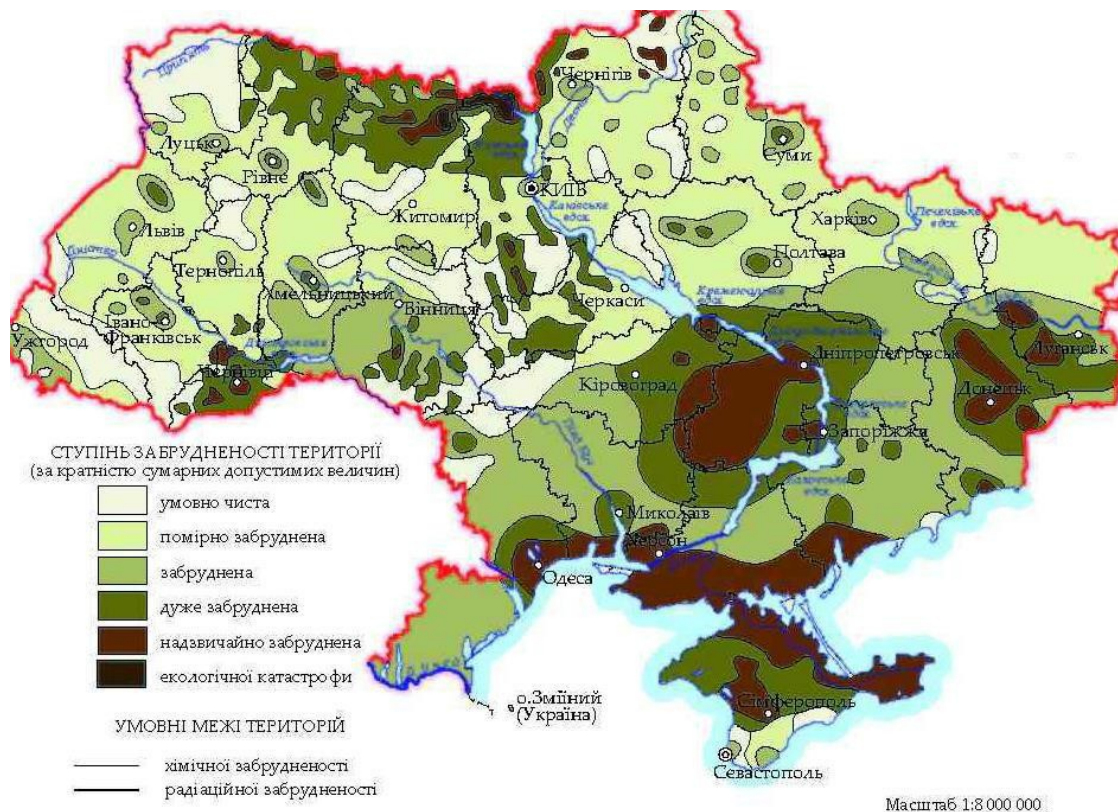

Рис. 3.1. Ступінь забрудненості території України

Джерело: складено на основі Стратегії розвитку Черкаської області на період до 2020 року

На рис. 3.1. показана загальна екологічна ситуація забрудненості території України. Аналізуючи дану карту можна сказати, що Черкаська область має відносно непоганий екологічний стан, у порівнянні з іншими областями. Регіон має незначні кількості дуже забруднених територій, проте є місця умовно чисті, що можуть бути використані для розвитку туризму.

Отже, першочергового значення на сьогодні має вирішення проблеми вдосконалення економічного механізму підтримки та розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Черкаської області, що в свою чергу сприятиме розвитку екстремального туризму. Адже, саме недосконалість цього механізму, процесів управління та регулювання викликає глибинні протиріччя між економічною діяльністю окремих груп суспільства, з одного боку, і природою - з іншого.

3.2. Перспективи розвитку ринку екстремального туризму в Черкаській області

Туристична галузь є стратегічним вектором розвитку Черкаської області, яка має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного розміщення, сприятливий клімат, найбільший морський порт України, курортно-рекреаційний комплекс, транспортна, фінансова та соціально-культурна інфраструктура.

Туристична галузь є стратегічним вектором розвитку області, яка має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного розміщення, сприятливий клімат, курортно-рекреаційний комплекс, транспортна, фінансова та соціально-культурна інфраструктура.

Було виявлено найбільш сильні сторони туризму Черкаської області та зовнішні можливості, що мають вплив на розвиток регіону (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Переваги та перспективи рекреаційно-туристичної сфери Черкаської області

Переваги	Перспективи
Наявність історичної та культурної спадщини та інших атракцій	Реформування ключових елементів державного управління
Значні рекреаційні ресурси	Активне співробітництво з іншими регіонами
Привабливий туристичний імідж таких міст як Канів, Умань	Членство у європейських міжрегіональних об'єднаннях
Можливості диверсифікації ринку туристичних послуг: зелений, екологічний, гастрономічний, етнографічний і т.д.	Активна позиція місцевої влади щодо поліпшення інвестиційного клімату в регіоні
Широкий спектр можливостей щодо забезпечення організованого відпочинку та оздоровлення	Збільшення значення регіону щодо надання туристично-рекреаційних послуг
Сприятливі природні умови для розвитку активного відпочинку	Відкриття нових можливостей через підписання Асоціації з ЄС

Джерело: складено на основі Стратегії розвитку Черкаської області на період до 2020 року

Черкаська область має значний туристично-рекреаційний потенціал для розвитку екстремального туризму, що виділяє її з поміж інших регіонів.

Рішенням обласної ради була затверджена Стратегія розвитку Черкаської області на період до 2020 року. Однією із стратегічних цілей визначено раціональне використання рекреаційного та туристичного потенціалів регіону. Також було виокремлено пріоритетні напрямки на 2019 рік, що включає:

- ~ зростання іміджу Черкаської області як туристичного регіону, що збільшить туристичні потоки, зміцнить імідж області як курортно-рекреаційного та туристичного центру;
- ~ активізація туристичної діяльності, взаємозв'язок інфраструктури туризму з іншими сферами соціально-економічного та культурного розвитку області, забезпечення

- ~ врівноваженого розвитку області та управління туристичним середовищем;
- ~ поживавлення механізмів державно-приватного партнерства та концесійних угод у сфері інфраструктурних та туристичних проектів;
- ~ збереження та примноження історико-культурної та природної спадщини;
- ~ розроблення нових комплексних туристичних продуктів, розвиток інфраструктури та сфери послуг навколо конкретних об'єктів та пам'яток;
- ~ сертифікація об'єктів туристичної інфраструктури;
- ~ маркетинг туристичного потенціалу області;
- ~ створення системи інформування туристів;
- ~ розвиток навичок у сфері сільського зеленого туризму; знаходження новими суб'єктами своїх економічних ніш, зокрема у сфері ремісництва;
- ~ покращення кадрового забезпечення розвитку туристичної галузі та готельного господарства;
- ~ покращення стану рекреаційних зон, у тому числі водних об'єктів. Дані напрямки планують реалізувати за рахунок певних управлінських заходів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Ключові завдання розвитку туристично-рекреаційної сфери Черкаської області до 2020 року

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів та програм
Покращення стану та інфраструктури рекреаційних зон	-Дослідження стану водних об'єктів та рекреаційних зон на них. -Облаштування відпочинкових, оздоровчих, паркових зон та об'єктів природного середовища. - Реконструкція паркових зон. - Розвиток рекреаційної діяльності на територіях природо-заповідного фонду. - Створення паспорту рекреаційних зон Черкащини.

Продовження табл. 3.3

Розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж	- Розроблення та впровадження нових туристичних та екскурсійних маршрутів. - Покращення транспортної інфраструктури навколо туристичних об'єктів області. - Забезпечення збереження цілісності історичної, культурної та археологічної спадщини. - Створення туристичного районування Черкаської області. - Ідентифікація та маркування туристичних та рекреаційних об'єктів. - Створення та реконструкція малих об'єктів обслуговування туристів (<i>громадські вбиральні, дитячі майданчики тощо</i>). - Впорядкування територій рекреаційного призначення, туристичних маршрутів, берегів річок. - Розвиток курортного туризму на березі р. Дніпро. - Розвиток етнокультурного та подієвого туризму. - Розвиток дитячого та молодіжного туризму. - Розвиток медичного туризму. - Проведення періодичних щорічних масових виставково-ярмаркових заходів і фестивалів, які включатимуть різноманітні атракції, анімаційні програми, дегустації. - Розбудова інфраструктури для розвитку зимових видів спорту. - Розвиток на території області інклюзивного туризму (для людей з обмеженими властивостями, учасників АТО, чорнобильців та інших груп населення), як сучасного виду медично-соціальної реабілітації. - Розвиток активних видів туризму: мисливства, рибальства. - Розвиток сільського зеленого туризму. - Довгострокова оренда історико-культурних об'єктів та пам'яток. - Організація навчальних тренінгів, семінарів для підприємців-початківців у сфері сільського туризму. - Підготовка спеціалістів у сфері туризму, у тому числі гідів-екскурсоводів, з вивченням іноземних мов. - Моніторинг якості туристичних послуг.
---	---

Продовження табл. 3.3

Туристична промоція області	- Підтримка роботи головного туристичного сайту області. - Створення мережі туристично-інформаційних центрів. - Видання та поширення промоційних туристичних матеріалів(сувенірна продукція, листівки та путівники, подієвий календар). - Створення подієвого календаря. - Висвітлення вагомих туристичних подій та атракцій. - Створення карти туристичних маршрутів Черкащини. - Промоція туристичного потенціалу через ЗМІ, інтернет-ресурси тощо. - Участь у національних та міжнародних туристичних виставках. - Організація проведення масових туристичних заходів міжнародного рівня. -Проведення маркетингових, аналітичних, соціологічних досліджень у галузі туризму. - Організація та проведення ознайомлювальних турів для представників туристичних фірм, ЗМІ.
-----------------------------	---

Джерело: складено на основі Стратегії розвитку Черкаської області на період до 2020 року

Отже, розвитком туризму в Черкаській області займається Управління туризму рекреації та курортів облдержадміністрації, яке намагається популяризувати даний регіон серед потенційних туристів.

Виконавши всі вище згадані заходи планується отримати наступні результати:

- створення нових туристично-екскурсійних маршрутів;
- збільшення туристичного збору;
- збільшення суми податкових надходжень, яка надійде від суб'єктів туристичної діяльності ;
- збільшення чисельності туристів та екскурсантів.

Окрім Стратегії розвитку Черкаської області, обласна адміністрація займається розробкою Програми розвитку туризму та курортів в області.

Програма включатиме основні напрямки та форми діяльності органів влади та місцевого самоврядування Черкаської області для подальшого становлення й ефективного функціонування туристичної галузі області, правового, організаційно-управлінського, економічного та інформаційного середовища, розвитку пріоритетних видів туризму. Реалізація Програми має сприяти розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону.

Отже, Програма має вплинути не лише на розвиток туризму, а й дасть змогу зменшити проблеми соціально-економічного характеру. Адже туристична галузь впливає на рівень зайнятості і створює нові робочі місця, які не потребують значних матеріальних та фінансових витрат.

Не менш важливим є стан та розвиток закладів розміщення Черкаської області. Аналіз структури і динаміки розвитку протягом останніх років різнопрофільних закладів розміщення рекреантів та туристів в регіоні свідчать, що найбільш стабільно розвиваються установи, послуги яких користуються попитом у населення протягом цілого року завдяки своїм якісно-ціновим характеристикам (санаторії, пансіонати з лікуванням, готельні комплекси, сучасні бази відпочинку). Натомість залишаються низькими показники тих закладів, організація діяльності яких не відповідає сучасним вимогам, а також нерентабельних закладів сезонного типу з низьким рівнем сервісу. Через це використання з метою оздоровлення і відпочинкового туризму на сьогодні не можна вважати достатнім.

До того ж, існуюча мережа закладів санаторно-курортного оздоровлення і відпочинку регіону на базі наявних та потенційних запасів природних ресурсів вже тепер може задовольняти удвічі більший попит щодо оздоровлення рекреантів.

Тому ситуація, яка склалася в рекреаційно-туристичній сфері регіону, вимагає активного пошуку засобів подолання кризових явищ, інтенсифікації виробництва регіонального рекреаційно-туристичного продукту із забезпеченням необхідної його якості, розробки ефективних заходів регіональної політики, реалізації активної маркетингової стратегії,

спрямованої на формування позитивного іміджу закладів рекреації і туризму регіону задля збільшення на їх терени потоку іноземних та вітчизняних рекреантів і туристів.

Результати проведених досліджень доводять, що одним з найважливіших інструментів реалізації регіональної політики є, зокрема, відповідні регіональні програми (обласні, місцеві тощо). Регіональна програма розвитку рекреації і туризму є, по суті, узгодженим за ресурсами, виконавцями і термінами реалізації комплексом заходів, спрямованих на створення необхідних правових, фінансових, соціально-економічних, організаційних та інших умов розвитку рекреаційно-туристичної індустрії в регіоні.

Отже, на найближчі роки в основу туристичної політики треба покласти такі пріоритети: забезпечення «внутрішньої конвертованості» рекреаційних послуг шляхом підвищення їх якості та розширення асортименту, поліпшення умов обслуговування; сприяти новому будівництву рекреаційних об'єктів, реконструкція і модернізація діючих; залучити кошти та ресурсів для розбудови інфраструктури. Вільні кошти туристичних організацій на вигідних засадах доцільно вкладати в об'єкти, безпосередньо незв'язані з їх діяльністю (дороги, водопостачання і каналізації, зв'язок, служби сервісу тощо.). В перспективі ці інвестиції працюватимуть на туристичний ринок.

3.3. Сучасні види екстремального туризму для створення туристичного продукту

Вважається, що екстремальний відпочинок (екстремальний туризм) є необхідністю для тієї категорії людей, які не мислять своє життя без подолання труднощів. Тих, для кого балансування на межі життя і смерті є ковтком свіжого повітря. Адже що може бути прекрасніше, ніж вирватися з виру повсякденних турбот, рутинної роботи, побутових проблем і додати в

життя нові емоції, підійти до межі своїх можливостей, отримати таку недосяжну для більшості свободу і відчувати себе живим.

Багатьом хочеться отримати незабутні відчуття від своєї відпустки, їм подобається небезпека, ризик,, а тому число екстремалів постійно зростає.

Однак багато небезпечні види відпочинку вимагають вправності та спеціальної підготовки, що може послужити перешкодою для більшості початківців екстремалів. Тому доцільно розглянути види екстремального відпочинку, які не потребують спеціальної багаторічної підготовки, а досить лише заплатити і професіонали допоможуть організувати даний відпочинок.

1. Зорбінг - це вид спорту, який полягає в спуску людини з гори в спеціальній прозорій кулі. Сама куля називається зорб, а людина, що знаходиться всередині - зорбонавт. Цей вид спорту вважається екстремальним, так як під час спуску спортсмен отримує масу адреналіну і позитивних емоцій. До різновидів зорбінг можна також віднести біг всередині зорба (на рівній поверхні), коли людина всередині кулі не прикріплений спеціальними пристроями.

Куля - зорб - зроблений з поліуретану або полівінілхлориду, і складається з двох порожнин, між якими знаходиться повітря. Усередині зорба спортсмен надійно фіксується спеціальними кріпленнями (ременями), що дозволяє уникнути травм під час спуску. Важить зорб близько 70 кг, а діаметр стандартного кулі становить 3,2 метра. У зорбі можуть одночасно перебувати один або два людини.

Існує ряд протипоказань для спуску в зорбі. До них відносять захворювання серцево-судинної системи, хвороби головного мозку, епілепсію і остеопороз (<http://h-i.su/content/zorbing.php>).

2. Екстремальний пейнтбол. Крім звичайних умов гри в пейнтбол, додатковою метою екстремального пейнтболу є захоплення прапора команди супротивника. Як і в звичайній грі, в бою використовується спеціальна зброя - маркер. У спробі захопити прапор гравці стріляють один в одного з маркерів пейнтбольними кульками - капсулами, наповненими розчинним

барвником і залишає на формі гравця кольоровий слід. У більшості випадків, за правилами гри, при попаданні пострілу в гравця він вибуває з гри до наступного раунду. Залежно від правил організатора гри, в екстремальному пейнтболі прапор кожної команди може розміщуватися як в її штабі, так і де-небудь на поле бою. Найчастіше поле бою екстремального пейнтболу розташовується десь на відкритій місцевості зі спеціально побудованими на ньому елементами укриття.

3. Сурвивалізм (outdoor survival) - виживання в екстремальних умовах, може бути незвичайним і захоплюючим відпочинком. Закордоном існують спеціальні школи, які допомагають опанувати премудрості правильної поведінки на межі між життям і смертю. Навчання часто проводиться в польових умовах: групу вивозять на кілька днів або тижнів на лоно дикої природи, в пустелю, в джунглі, в тайгу і вчать виживати, а заодно знайомлять з досвідом корінних народів.

Речі, які обов'язково беруть з собою:

- зброю, холодну або вогнепальну, в залежності від ліцензії;
- палатка і спальні мішки;
- радіоприймач, який ловитиме всі відомі частоти;
- багатофункціональний інструмент, типу швейцарського ножа;
- сигнальні засоби, ракети, димові шашки;
- казанки, металеві чашки, запас сухого пального.

4. Клімбінг (climbing) - мета даного екстриму - піднятися на вершину стіни без допомоги будь-чого, можна використовувати тільки ноги і руки. Як різновид клімбінга можна додати лазіння по деревам (tree) - сходження на високі дерева.

5. Диггерство (urban exploration) - це сучасний вид урбаністичного (в межах міста) відпочинку. З'явилося в 90-х роках XX століття. У перекладі з англійської to dig означає «копати». Люди, що займаються диггерством (діггери), досліджують штучно вириті підземні простори: метро,

каналізаційні системи, бомбосховища і т.д. Їх цікавлять тільки об'єкти, створені людиною із застосуванням будівельних матеріалів та інструментів.

6. Фрібордінг (freeboarding) - спуск з заасфальтованих схилів на спеціальному снаряді фріборді. Сам фрібордінг виник в результаті схрещування скейта і сноуборду, але він довший, ніж скейтборд, у нього замість чотирьох коліс - шість. Був придуманий, як симулятор і літній тренажер для сноубордингу, але переріс свій навчальний призначення і став окремим видом екстриму.

7. Трекінг (trekking) - в перекладі з англійської означає піші походи по пересіченій місцевості без спеціальної підготовки учасників. В дорозі час летить непомітно, кожна хвилину ви відкриваєте світ природи, звуків і фарб, життя птахів і рослин. Час переходів за день зазвичай варіюється від 5 до 7 годин.

Хайкинг (hiking) - під цим терміном, як правило, мається на увазі просте подорож пішки, яке чимось може нагадувати звичайну пішохідну екскурсію.

8. Аквабайк (aquabike) - Катання на гідроциклах (аквабайках). Сучасні аквабайки можуть бути стоячими і сидячими і вибираються в залежності від того, для якого саме виду спорту вони будуть використовуватися - аквафутбол, гонки або фристайл. Стоячі аквабайки підійдуть для всіх, хто любить швидкість на воді, а ось сидячі призначені для виконання на них трюків і стрибків.

9. Кайтсерфінг (kitesurfing) - це водний вид активного відпочинку, основою якого є рух по поверхні води під дією сили тяги повітряним змієм. Для катання використовується спеціальна дошка - кайт. Все що потрібно - це вміння тримати баланс на воді і, звичайно ж, зловити вітер.

10. Слеклайн (англ. Slacklining), або ходіння по стропі - вид фізичної активності, яка полягає в ходінні по спеціальній нейлоновій або поліестровій стропі, натягнутій між стаціонарними об'єктами (т. зв. «Станціями»). Ступінь натягу і довжина регулюється в залежності від потреб і цілей еквілібриста

(або стропоходця, слеклайнера). Також існують різні по ширині і структурі стропа для різних стилів слеклайн - виконання складних акробатичних трюків, проходження довгих ліній, ліній над водою і по натягнутій на великих висотах над землею стропі зі страховкою або без.

11. Банджі-джампінг - це вид екстремального спорту і розваги є найбільш доступним в наш час, і часто використовується в якості атракціону. Полягає він в стрибку вниз головою з великої висоти з зафіксованим на ногах еластичним канатом, який досить плавно уповільнює вільне падіння любителя гострих відчуттів, знову підкидає вгору - і так до повної зупинки.

З'явилася ця екзотична розвага не так давно - в кінці вісімдесятих років минулого століття, в Англії, і спочатку, в силу своєї неординарності, було заборонено владою. Тільки ентузіазм «першопрохідців» дозволив згодом домогтися його офіційного визнання, і тепер подібні атракціони можна зустріти в багатьох країнах.

Черкаська область володіє всіма природними умовами для розвитку вище зазначених видів екстремального відпочинку. Вони не потребують багаторічних тренувань і будуть цікаві різній віковій категорії туристів.

Висновки за розділом 3

Туризм є однією із найбільш перспективних галузей економіки Черкащини. Область має об'єктивні і вагомні передумови для її розвитку: природно-кліматичний та історико-культурний потенціал, мальовничі ландшафти, привабливі туристичні маршрути, архітектурні пам'ятки, мережу територій та об'єктів природно-заповідного фонду, рекреаційні можливості.

Черкащина є мононаціональною із значним проявом патріотизму, який сформувався на історичних витоках та збереженні автентичності місцевих традицій та звичаїв. Сьогодні це є суттєвою перевагою, в тому числі у розвитку туристичної індустрії.

Важливим елементом розвитку туризму є промоція регіонального туристичного продукту. Тому створення центрів туристичної інформації – спеціалізованих установ, обладнаних сучасною технікою, що можуть у стислі терміни надати туристам та іншим подорожуючим корисну інформацію про туристичний потенціал області, є однією з умов успішного розвитку галузі.

Проблемними сьогодні на Черкащині залишаються питання невідповідності рівня розвитку туристичної індустрії наявному потенціалу.

При цьому слід розуміти, що область у цій сфері конкуруватиме з іншими (в першу чергу сусідніми) областями, які також мають чималий туристичний потенціал. І перемога у цій конкурентній боротьбі значною мірою залежатиме від ефективності взаємодії всіх зацікавлених сторін.

Також було досліджено основні сучасні види екстремального відпочинку, які можуть бути застосовані для створення туристичного продукту у Черкаській області. До них належить:

- Зорбінг - це вид спорту, який полягає в спуску людини з гори в спеціальній прозорій кулі.

- Екстремальний пейнтбол. Крім звичайних умов гри в пейнтбол, додатковою метою екстремального пейнтболу є захоплення прапора команди супротивника.

- Сурвивалізм (outdoor survival) - виживання в екстремальних умовах, може бути незвичайним і захоплюючим відпочинком

- Клімбінг (climbing) - мета даного екстриму - піднятися на вершину стіни без допомоги будь-чого, можна використовувати тільки ноги і руки.

- Диггерство (urban exploration) - це сучасний вид урбаністичного (в межах міста) відпочинку.

- Фрібордінг (freebording) - спуск з заасфальтованих схилів на спеціальному снаряді фріборді.

- Трекінг (trekking) - в перекладі з англійської означає піші походи по пересіченій місцевості без спеціальної підготовки учасників.

- ~ Аквабайк (aquabike) - катання на гідроциклах (аквабайках).
 - ~ Кайтсерфінг (kitesurfing) - це водний вид активного відпочинку, основою якого є рух по поверхні води під дією сили тяги повітряним змієм.
 - ~ .Слеклайн (англ. Slacklining), або ходіння по стропі - вид фізичної активності, яка полягає в ходінні по спеціальній нейлоновій або поліестровій стропі, натягнутій між стаціонарними об'єктами
 - ~ Банджі-джампінг - це вид екстремального спорту і розваги є найбільш доступним в наш час, і часто використовується в якості атракціону.
- Черкаська область володіє всіма природними умовами для розвитку вище зазначених видів екстремального відпочинку. Вони не потребують багаторічних тренувань і будуть цікаві різній віковій категорії туристів.

РОЗДІЛ 4. РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ

4.1. Розробка інноваційних туристичних продуктів екстремального туризму

Щоб визначити, який з інноваційних напрямків екстремального туризму в Черкаському регіоні слід розвивати доцільно провести маркетингові дослідження. Залучення маркетингового інструментарію до всіх сфер економічного життя зумовлює теоретичний і практичний інтерес до алгоритмізації планування діяльності за різними напрямками маркетингу в туризмі. Пріоритетне значення серед подібних алгоритмів планування, поза сумнівом, належить розробці обґрунтованої діяльності з проведення маркетингових досліджень. Погляди, потреби і бажання туристів постійно змінюються. Розглядаючи туристичну індустрію, треба зазначити, що уявлення населення про найкращі види відпочинку змінюються, як і мода на престижні місця відпочинку.

Оскільки маркетинг включає дослідження не тільки фактичного стану об'єкта, але й комплекс прогнозування, дослідження можуть проводитися різними методами. Для того, щоб визначити, чи буде доцільно розвивати запропоновані заходи екстремального туризму, було використано метод анкетування.

При проведенні даного дослідження було опитано 30 осіб різної статі та різної вікової категорії. Основне завдання дослідження - вивчити потенційні туристичні можливості регіону та обрати напрям екстремального туризму. Приклад анкети подано у Додатку Б.

Загалом було опитано 30 респондентів з них жінок – 6 особи, чоловіків – 24 осіб. З них віком від 18 до 24 років – 13 осіб, 25 – 35 років – 11 осіб, 36 - 49 років – 3 особи, 50 – 65 р. – 3 особи. Результати подано на рис. 4.1.

■ 18-24р. 25-35р. 36-49р. 49-65р.

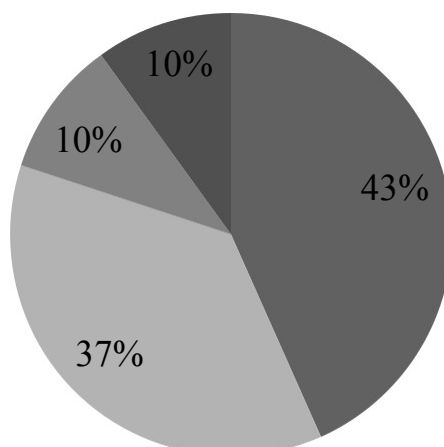

Рис. 4.1. Вік респондентів, що взяли участь в опитуванні

Джерело: складено автором

Також було виявлено рівень доходів учасників опитування в середньому становить 8 000 – 11 000 грн. (15 осіб), 5 000 – 8 000 грн. – 3 осіб, більше 11 000 грн. – 12 особи.

При цьому більшість ладна витратити на подорож Україною близько 4 500 – 6 000 грн. за одну особу. Основними причинами, що заважають подорожувати виявилися дефіцит часу та життєвий цикл сім'ї. При цьому переважна більшість вважає своїм хобі подорожі або спорт.

Учасники анкетування зазначають, що зазвичай подорожують влітку, або у вересні, коли менше відпочиваючих, при цьому віддають перевагу відпочинку на морі. Також вони виявили бажання під час подорожі більше ознайомитися з місцевим колоритом (звичаї, кухня) та покращити загальне самопочуття.

Респонденти можуть дозволити собі відпочинок закордоном, проте вони не відмовляються від подорожей в межах України.

Черкаський регіон в учасників анкетування асоціюється з такими містами як Черкаси, Канів, Умань, Корсунь-Шевченківське. При цьому вони виокремлюють подієвий або пізнавальний види туризму.

Таблица 4.1

вихідні дні	15	7	7	1	-	-	50
свята	7	2	2	2	1	-	23,3
короткотривалі поїздки(5-7 дн.)	7	4	1	-	2	-	23,3
довготривалі (8 днів та більше)	1	-	1			-	3,3
Які напрями поїздок Вас цікавлять?							
місцеві, по місту та області	1	-	-	-	1	-	3,3
відпочинок на природі	7	3	2	1	1	-	23,3
регіональні по Україні	13	7	4	2	-	-	43,4
по країнах близького зарубіжжя	9	3	5	-	1	-	30
Який з напрямків відпочинку є для Вас найбільш цікавим?							
Пейнтбол / лазертаг	5	3	2	-	-	-	16,7
Рафтинг	3	1	2	-	-	-	10
Квести	10	3	5	1	1	-	33,3
Сурвивалізм	4	3	-	1	-	-	13,3
Баггі	5	2	1	-	2	-	16,7
Кайтсерфінг	3	1	1	1	-	-	10

Джерело: складено автором

Анкетування проводилося з ціллю виявлення перспективного напрямку екстремального туризму, який зацікавить потенційних туристів. Було запропоновано наступні сучасні напрями відпочинку: пейнтбол, ратинг, квести, сурвивалізм, трекінг, кайтсерфінг. Результати подано на рис. 4.2.

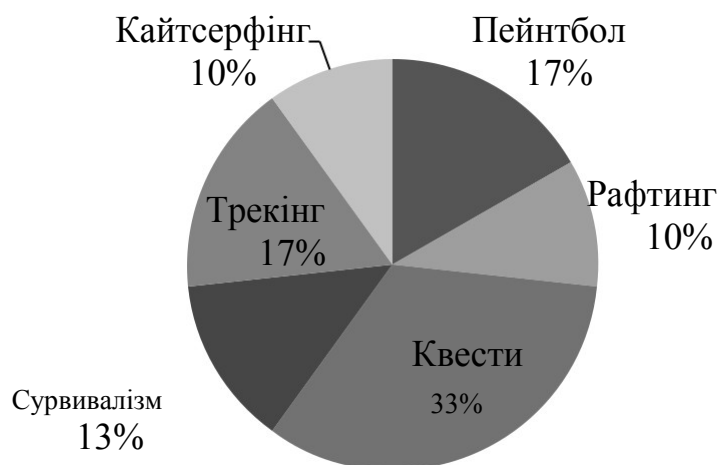

Рис. 4.2. Сучасні напрями відпочинку та рекреації

Джерело: складено автором

На рис. 4.2. показано, що найбільше респондентів зацікавили подорожі, що включатимуть наступні напрямки: квест (33%), пейнтбол (17%), трекінг (17%). Черкаська область має достатню кількість ресурсів, які можуть бути задіяні для створення нових напрямків екстремального відпочинку, які стали популярними у респондентів.

Опираючись на результати проведеного маркетингового дослідження, доцільно створити такі інноваційні туристичні продукти, що включатимуть в себе елементи квесту та активного відпочинку.

Планується створення турів, який поєднає у собі найбільш популярні напрями, згідно проведеного анкетування – квест, пейнтбол та баггі.

Так як здоровий спосіб життя зараз є на піку популярності, то щоб отримати максимальний ефект від відпочинку корисно буде поєднати подорож з фізичною активністю. Також сучасний турист, який є постійним відвідувачем соціальних мереж, не упустить можливість насолодитися незвичайними краєвидами, спробувати новий вид діяльності, що дасть можливість здивувати друзів з мережі Інтернет. Квест – це той новий елемент, який допоможе поєднати фізичну активність з розумовими здібностями.

Таким чином буде створено три тури, які допоможуть туристу отримати нові враження та перевірити свої фізичні здібності. Подорож розрахована на туристів, які тільки відкривають для себе екстремальний відпочинок.

Згідно проведеного опитування 50% респондентів віддають перевагу турам вихідного дня, так як мають дефіцит вільного часу. Саме тому буде доцільно створити туристичний продукт тривалістю до 2-х ночей. Загалом планується розробка трьох турів вихідного дня з елементами екстремального відпочинку.

Перший тур – тур вихідного дня, буде проходити на базі с.Буки.

Буки – селище міського типу Маньківського району Черкаської області.

Селище розташоване на скелястих берегах річки Гірський Тікич, за 20 км на північний схід від районного центру — смт Маньківка та за 25 км від найближчої залізничної станції Поташ.

Хоча селище Буки, розташоване в Маньківському районі Черкаської області, досить старе (перші згадки відносяться до 1515 році), але від стародавніх історичних часів в ньому залишилося небагато. Мало не найстарішою архітектурною його пам'яткою є напівзруйнована кам'яний млин. Також в поселенні є руїни однієї з перших малих ГЕС в Україні (і в СРСР). Але безумовно не антропогенні пам'ятки мають найбільшу туристичну цінність в Буках. Головна туристична цікавість - це каньйон Гірського Тікича.

Взагалі-то скали - не рідкість для берегів річок, які прокладають шлях в Українському кристалічному щиті (УКЩ). Фантастичні скелі на Случі, скеледроми на Тетереві в Денишах і Житомирі, казкові гранітні долини Росі в Богуславі, Стеблеві і Корсуні, Мігейські пороги на Південному Бузі. Але чітко виражених справжніх каньйонів крім Буків в Україні не має.

Ділянки Тікича в Маньківському та Тальнівському районах Черкаської області часто схожі на гірську річку, тому він і називається Гірським. Найбарвистіший (за словами очевидців) ділянка розташована поруч із селищем Буки. Починається він від греблі і мосту в центрі селища і прямує на південь і південний схід.

Вище містка розташована гребля водосховища (зі шлюзом і покинутим пам'ятником Леніну в очеретах). Нижче починається плоска похила кам'яна поверхню з жолобом для річкового русла. Тут шумить водоспад, який отримав назву Вир (Вир).

Нижче за течією Гірський Тікич протікає в скелястих берегах, іноді змикаються в справжній вузький каньйон. В погожий день тут багато туристів з наметами. Глибоко в долині збереглися руїни ГЕС. Це бетонна споруда звели в далекому 1929 році, а потім покинули.

Сам каньйон невеликий, близько 5-ти кілометрів на довжину, а ще це місце унікальне тим, що там знаходяться руїни першої в Україні гідроелектростанції.

Маршрут не передбачає переїздів та проживання в декількох містах. Туристи будуть знаходитися лише в с.Буки. Маршрут представлено на рис. 4.3.

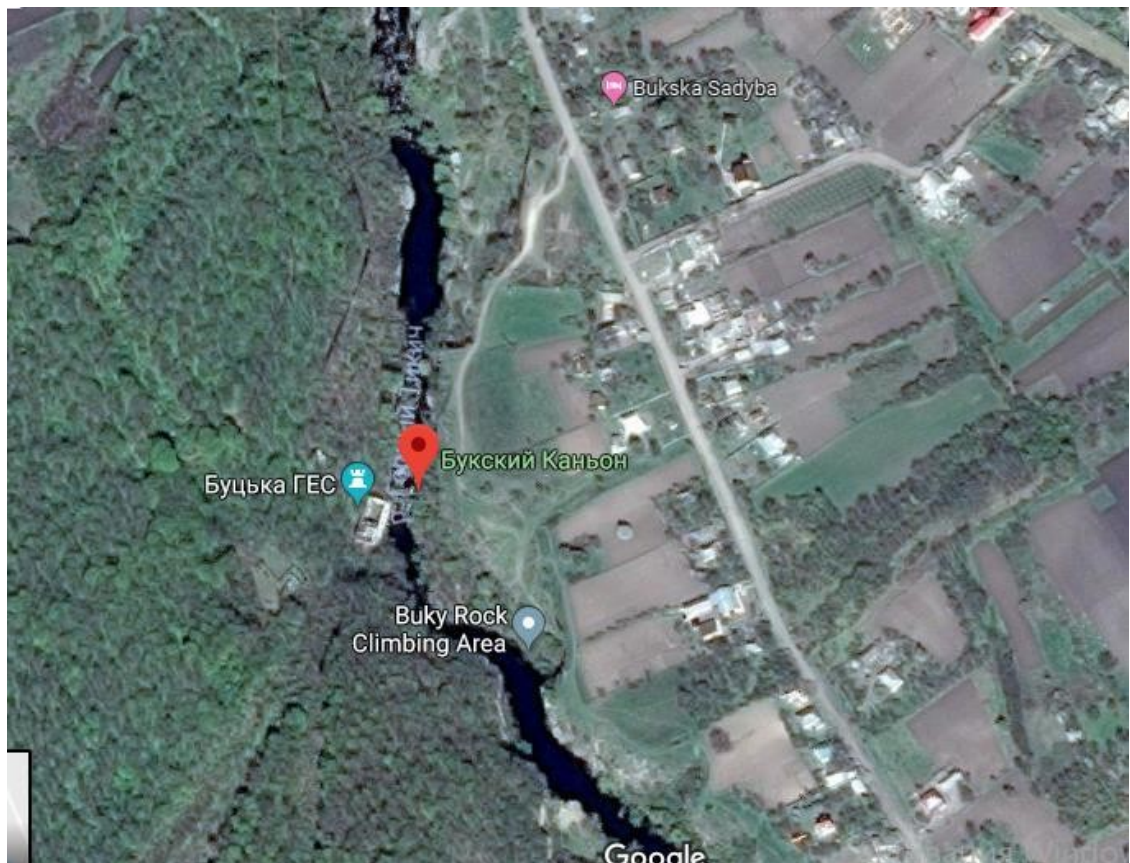

Рис. 4.3. Карта туру Букський каньйон

Джерело: складено автором

На рис. 4.3. зображено основну місцевість, на якій буде проходити тур. Територія чудово підходить для екстремального відпочинку, так як дає можливість поєднати декілька видів активностей.

Загальна тривалість подорожі складає 3 дні/ 2 ночі, то програма туру буде складена таким чином, щоб отримати максимальний ефект від даного виду відпочинку. Проживання буде проходити в наметовому містечку

поблизу каньйону. Харчування туристи повинні будуть організувати самостійно в польових умовах. Всі необхідні речі будуть надані заздалегідь.

Програма туру представлена у табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Програма екстрим-туру вихідного дня «Буки»

День	Заходи
День 1	
10:00	Прибуття до с. Буки. Організація наметового містечка. Ознайомлення з програмою перебування.
12:00	Інструктаж з техніки безпеки. Майстер клас з виживання в польових умовах
13:00	Приготування обіду. Обід
15:00 – 18:00	Тренування зі скелелазіння
18:00 – 20:00	Приготування вечері. Вечеря
20:00-22:00	Гра «Мафія» у вогнища
День 2	
07:00	Ранкова пробіжка.
08:00 – 10:00	Приготування сніданку. Сніданок
10:00-15:00	Квест-лазертаг. Групу буде поділено на команди, кожен отримає карту з основними локаціями, де будуть розташовані певні трофеї. Квест включатиме пейнтбол. Кожен гравець матиме маркер (спеціальне спорядження для гри, безпечна зброя) і зможе перешкоджати команді супернику. В якості обіду, кожен гравець отримає сухий пайок. Лазертаг або лазерний бій, — військово-спортивна гра, суть якої полягає в ураженні гравців і спеціальних інтерактивних мішеней безпечними «лазерними» пострілами. Влучання зараховується, коли промінь з «бластера» суперника потрапляє на сенсори, закріплені на одязі або амуніції гравця.
15:00 – 17:00	Вільний час.
17:00 - 19:00	Приготування вечері. Вечеря
19:00 – 21:00	Вечір у вогнища. Перегляд фільмів, які показують життя в диких умовах
День 3	
07:00	Ранкова пробіжка.
08:00 – 10:00	Сніданок. Збір групи. Складання спорядження
10:30	Вийзд

Джерело: складено автором

Отже, туристи зможуть навчитися або удосконалити свої вміння з скелелазіння, що сприятиме загальному фізичному оздоровленню. Крім того буде можливість пограти в лазертагі перевірити свої вміння в спортивному орієнтуванні. Також туристи зможуть поспілкуватися між собою за переглядом кіно або під час відпочинку у вогнища.

Другим тур триватиме 3 дні/2 ночі «Екстрим з елементами української культури». Основною локацією буде урочище Холодний Яр, що поблизу села Мельники.

Урочище Холодний Яр - це унікальна природна пам'ятка України, яка привертає до себе щорічно понад 40 000 туристів. Це єдине місце в країні, що об'єднує пам'ятники культури, археології, історії, ботаніки, а також нараховує близько сотні різних об'єктів, вік яких досягає декількох тисячоліть.

Холодний Яр називають «урочищем» через його незвичайне ландшафтне розташування - густі лісові хащі серед просторої степової зони. Займає Яр більше 6000 гектар, охоплюючи відразу два адміністративних райони Черкаської області.

Урочище має унікальну історичною значимістю, в його хащах розташовувалися війська знаменитих українських гетьманів. Перші згадки про Холодний Яр датуються 14 століттям, а свою незвичайну назву він отримав завдяки легенді, в якій розповідається про Меланку Холодну, яка ховалася в цих лісах під час набігів татаро-монголів.

Серед сотні пам'яток Яру кожен мандрівник знайде для себе що-небудь особливе. Можна відвідати археологічні розкопки древніх скіфських поселень. Деякі кургани датуються 5-4 століттям до нашої ери. У самому центрі одного з них знаходиться Троїцька церква Мотронинського монастиря - пам'ятка архітектури. Її повністю відреставрували на початку 2000-х років, а монастир залишається чинним і в наші дні. Крім того, варто поглянути на 1100-річний дуб полководця Максима Залізняка, відвідати кам'яну стелу, природні печери, джерела і багато іншого в глибині реліктових лісів незвичайного урочища.

Всі ці пам'ятки туристи зможуть оглянути за допомогою такого засобу пересування як баггі.

Проживати туристи будуть у гостьовому будинку «Дикий хутір». Гостьовий будинок «Дикий хутір» розташований в селищі Мельники

Черкаської області, в 59 км від міста Черкаси. До послуг гостей приладдя для барбекю, дитячий ігровий майданчик і ресторан.

У всіх номерах і апартаментах є чайник і телевізор з плоским екраном. Надаються халати і тапочки. Крім іншого, в гостьовому будинку працює сувенірний магазин.

Маршрут не передбачає переїздів та проживання в декількох містах. Туристи будуть знаходитися лише в с. Мельники. Маршрут представлено на рис. 4.4.

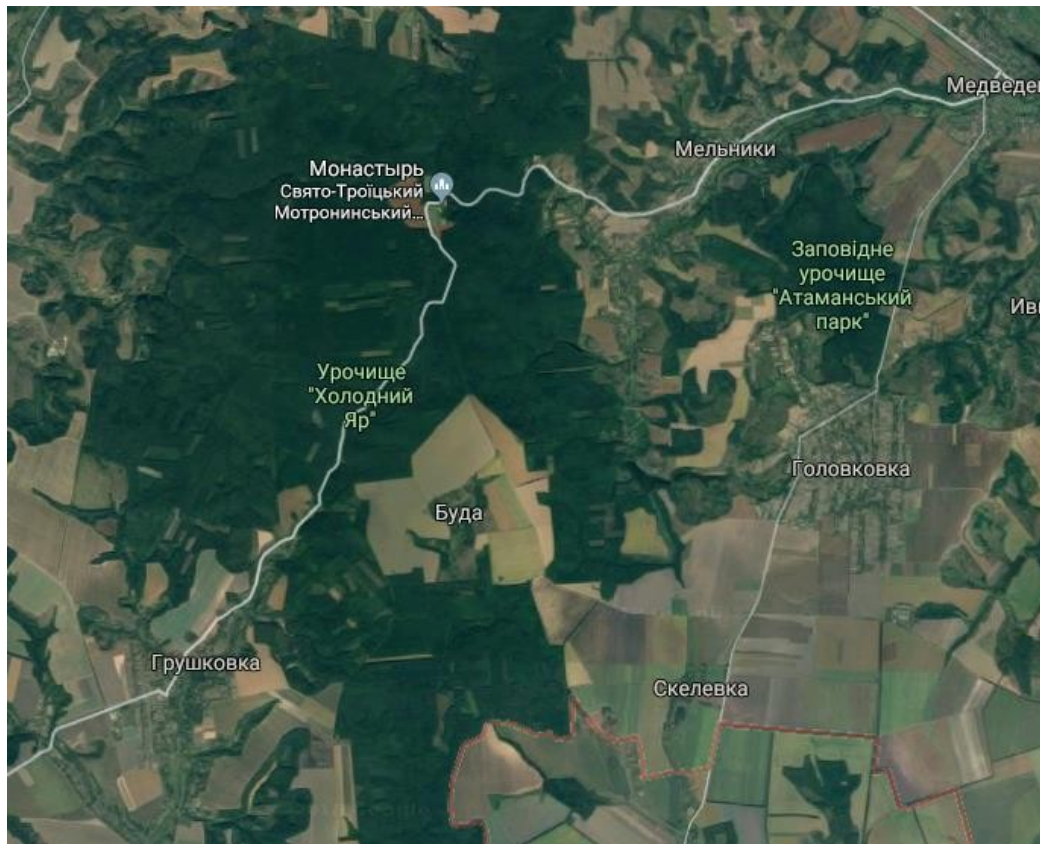

Рис. 4.4. Карта туру Холодний Яр

Джерело: складено автором

Згідно рис. 4.2 можна сказати, що Холодний Яр охоплює значну територію, яку можна задіяти під різні види екстремального відпочинку.

Загальна тривалість подорожі складає 3 дні/ 2 ночі, цього часу достатньо, щоб туристи змогли насолодитися природою та спробувати себе у якості водія такого засобу як баггі.

Програма туру представлена у табл. 4.3.

Таблиця 4.3

Програма туру вихідного дня «Екстрим з елементами української культури».

День	Заходи
День 1	
10:00	Прибуття до с. Мельники. Заселення у гостьовий дім «Дикий хутір»
12:00	Інструктаж з техніки безпеки. Майстер клас з водіння баггі
14:00	Обід у кафе при гостьовому будинку
15:00 – 18:00	Поїздка на баггі до дуба Максима Залізняка. Знаменитий старовинний дуб в Холодному Яру, названий на честь Максима Залізняка - цього дубу вже більше 1000 років. В Яру знаходиться безліч струмків і балок, і у всіх є свої назви, присвячені історичним діячам, подіям або просто місцевостям. Гайдамацький (Монастирський) ставок — ставок біля Мотронинського монастиря, де гайдамаки святили ножі. У 1968 році на його дні його було знайдено немало ножів, люльок, кресал та інших речей гайдамаків. Знахідки були передані до Чигиринського краєзнавчого музею. Існує легенда, за якою один з ватажків гайдамацького руху дожив до столітнього віку. На базарі в селі Деренковець (нині Корсунь-Шевченківський район) він здибався з Федором Симиренком, якому вказав на скарб на дні гайдамацького ставу. За цей скарб і розбагатіли цукрозаводчики Смиренки; Відвідування Свято-Онуфріївського джерела, яке, згідно легенд, має цілющі властивості і зцілювало козаків від недуг.
19:00 – 20:00	Вечеря
20:00-22:00	Вечір легенд у вогнища
День 2	
08:00	Ранкова зарядка
09:00 – 10:00	Сніданок
10:00-14:00	Продовження дослідження Холодного Яру. Шляхами скіфів. У Холодному Яру археологи знайшли сліди всіх археологічних культур, починаючи з трипільської рільничої культури, яка зародилася в лісостеповій зоні України за 5-4 тисячі років до нової ери.
15:00 – 16:00	Обід
16:00 - 19:00	Майстер клас з бойових мистецтв козаків
19:00 – 21:00	Тематична вечеря у стилі козацтва
День 3	
08:00 – 10:00	Сніданок. Збір групи.
10:30	Виїзд

Джерело: складено автором

Даний тур більше підійде для чоловіків, адже включає значні фізичні навантаження, постійне пересування на баггі, що також виснажує, та ознайомлення з бойовими мистецтвами козаків. Крім того буде можливість спробувати страви характерні для даної місцевості.

Третій тур «Екстрим з комфортом» триватиме 3 дні/2 ночі і буде зосереджений на території села Прохорівка, що на березі р.Дніпро, та буде орієнтований на туристів з доходом вище середнього, які віддають перевагу комфортному проживанню.

Прохорівка – це унікальне місце, поєднання тиші, чистого повітря дикої природи та чистого бергу. Туристи зможуть відпочити від метушливої рутини та міського шуму, від робочих буднів, міського шуму та великої кількості людей, а також насолодитися прогулянками серед багаторічних сосен, помедитувати на березі спокійної ріки, привести думки в порядок та сфокусуватися на найважливішому. Туристи зможуть відпочити в екологічно чистій зоні, де в радіусі 80 км немає жодного промислового заводу.

Проживання буде організовано на території парк-отелю «Тихий ліс». Щоб уникнути зайвої уваги та зберегти конфіденційність відпочинку, на території парк-готелю немає персоналу у звичному вигляді - працює лише лісничий та покоївка. Лісничий подбає, щоб в будинку все працювало, простежить за безпекою та порядком на території Парку, допоможе підготуватися до велопогулянки або риболовлі.

Харчування планується організовувати в ресторані при готелі.

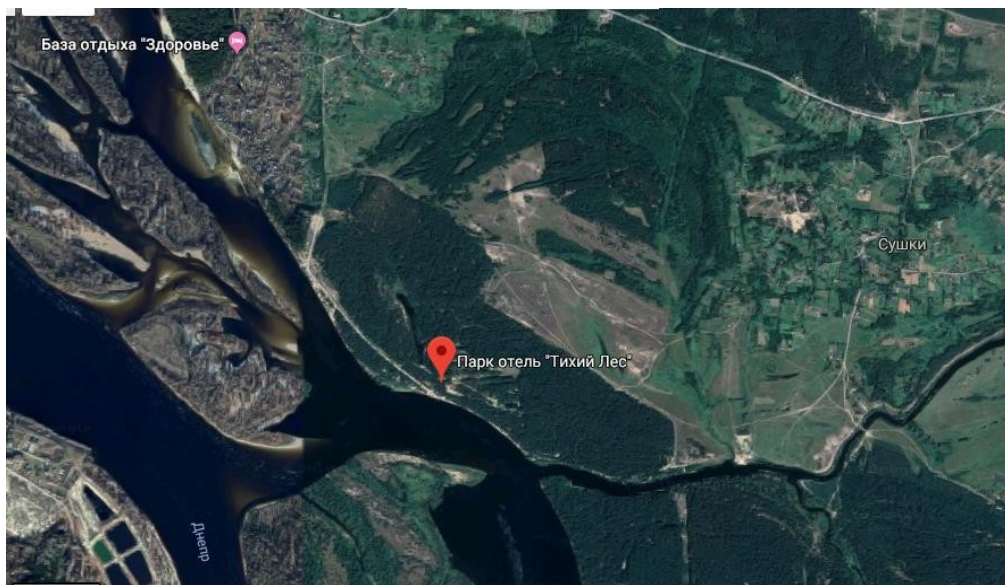

Рис. 4.5. Карта туру «Екстрим з комфортом»

Джерело: складено автором

На рис. 4.5. показано, що готель розташований в екологічно чистому місці, на березі Дніпра, подалі від метушні. Туристи зможуть випробувати свої сили та насолодитися природою.

Програма туру представлена у табл. 4.4.

Таблиця 4.4

Програма туру вихідного дня «Екстрим з комфортом»

День	Заходи
День 1	
10:00	Прибуття до с. Прхорівка. Заселення в парк-готель «Тихий ліс»
11:00	Квест на велосипедах по лісу. Туристам потрібно буде розділитися на декілька команд і знайти трофеї, які будуть розташовані в різних місцях. Кожний отримає карту, яка буде відрізнятися, проте кінцева точка у всіх буде однакова. Переможе команда, яка першою дістанеться кінцевої цілі.
14:30	Обід у ресторані при готелі
16:00 – 19:00	Риболовля. Після першого улову, майстер клас з приготування страв в польових умовах.
19:00 – 20:00	Вечеря приготована власноруч
20:00-22:00	Вечір настільних ігор
День 2	
08:00	Ранкова зарядка
09:00 – 10:00	Сніданок
10:00-14:00	Зорбінг. Екстремальний вид відпочинку, що полягає в спуску людини у круглій прозорій кулі, зорбі, з гори або пов'язаний з перетинанням водою всередині аналогічної кулі.
15:00 – 16:00	Обід в ресторані при готелі
16:00 - 19:00	Прогулянка на каяках, байдарках. Змагання серед команд
19:00 – 20:00	Вечеря
20:00-21:00	Вечір пісень у вогнища
День 3	
08:00 – 10:00	Сніданок. Збір групи.
10:30	Виїзд

Джерело: складено автором

Даний тур буде доцільний для корпоративних клієнтів, в якості командо утворюючого заходу. Адже крім екстремальних занять, туристи матимуть змогу відпочити від метушні міста та побачити колег з іншої сторони, при цьому проживання буде у комфортних умовах.

Отже, на основі маркетингових досліджень, було виявлено потреби потенційних споживачів. Аналізуючи данні, було розроблено три тури, які розраховані на різну аудиторію туристів, проте всі вони включають різні види екстремальних занять.

4.2. Соціально-економічний ефект запропонованих заходів

Було розроблено три нових екстрим-тури на основі виявлених потреб споживачів. Доцільно розрахувати економічний ефект від новостворених екстремальних продуктів та яку користь матиме Черкаська область від запровадження даних заходів.

Для визначення економічного ефекту від запропонованих заходів слід розрахувати собівартість туристичного продукту.

Калькуляція турів представлена у табл. 4.5.

Таблиця 4.5

Калькуляція екстрим-турів Черкаською областю

№ з/п	Калькуляційна стаття	Вартість, грн.		
		«Буки»	«Екстрим з елементами української культури»	«Екстрим з комфортом»
1.	Страховка	382,2	420,41	382,2
2.	Проживання	1 960	2 400	39 600
3.	Харчування	2 750	5 940	7 260
4.	Інструктор (супроводжуючий групи)	2 500	2 250	2 250
5.	Спорядження			
	Оренда баггі	-	15 400	-
	Оренда зорба	-		3 245
	Оренда байдарок	900		900
	Лазертаг	3 800		
	Оренда туристичного спорядження (казани і т.д.)	1 200		
9.	Разом прямих витрат	13 492,2	26 410, 41	53 637,2
10.	Витрати на рекламу	2 500	2 500	2 500
11.	Виробнича собівартість	15 992,2	28 910,41	56 137,2
12.	Прибуток (націнка), 20%	3 198,44	5 782,1	11 227,44

Продовження табл. 4.5

13.	Вартість обслуговування групи	19 190,64	34 692,5	67 364,64
14.	Ціна одного ваучера без ПДВ	1 919,1	3 469,25	6 736,5
15.	ПДВ, 20%	383,81	693,85	1 347,3
16.	Ціна продажу одного ваучера з ПДВ	2 302,9	4 163	8 083,8

Джерело: складено автором

За даними страхової компанії ERV, вартість страхового полісу Україною, для резидентів, з метою активного відпочинку становить 4650 грн. за рік для одного туриста.

Усі ціни на туристичне спорядження були основані на даних компаній «FreeRide», Paintbal.sk.ua, що працюють у м. Черкаси.

Вартість проживання в готелі «Дикий хутір». «Хата Берегині» з діючою піччю, розрахована на 8-10 осіб, в якій є телевизор, фен, електрочайник, 2 санвузли. Вартість – 1200 грн./доба. Також є можливість замовити додаткове ліжко – 150 грн./доба.

Проживання в парк-готель «Тихий ліс». Номер стандарт на двох буде коштувати 1800 грн. за добу.

Розрахунки

$$\text{Витрати на страхування} = 4650 \text{ грн./365 днів} * 3 \text{ дні} * 11 \text{ осіб} = 420,41$$

грн.

«Екстрим з елементами української культури»

Проживання «Дикий хутір»: 1200 грн. * 2 доби = 2 400 грн.

Харчування: 6 раз * 11 ос. * 90 грн. = 6 600 (грн.)

Оренда баггі: 200 грн/год * 7 год * 11 авто = 15 400

грн «Екстрим з комфортом»:

Проживання «Тихий ліс»: 1 800 грн. * 11 ос. * 2 доби = 39 600 грн.

Харчування = 6 раз * 11 ос. * 110 грн. = 7 260 грн.

Оренда зорба: 295 * 11 = 3 245 грн.

Екстрим-тур «Буки»

Проживання в наметах: 326 грн. * 6 пар. = 1 960 грн.

Харчування = 250 грн. * 11 ос. = 2 750 грн.

Оренда обладнання для лазертаг: 380 * 10 = 3 800 грн.

Екстрим-тур «Буки» розраховано на групу з 10 чоловік. Подорож триватиме 3 дні та 2 ночі, протягом всього часу передбачено обслуговування групи. Врахувавши всі податки та витрати вартість туру на одну особу становитиме 2 302,9 грн., при цьому включено проживання, 3-разове харчування, туристичне спорядження, послуги інструктора, обладнання для лазертаг та ін.. Розміщення передбачається у наметах. Тур не включає затрати на транспорт, так як, група може бути з будь-якого куточку України.

Наступний тур «Екстрим з елементами української культури». розрахований на групу з 10 осіб, тривалість – 3 дні/ 2 ночі. Вартість екстрим-туру за особу становитиме, врахувавши всі податки та витрати, 4 163 грн., при цьому включено проживання, 3-разове харчування, оренда баггі. Тур не включатиме транспортні послуги. Даний тур також може бути цікавий іноземним туристам, так як крім екстремальних занять, дає змогу ознайомитися з українською культурою, історією та колоритом загалом.

Третій тур «Екстрим з комфортом» буде розрахований на вибагливих туристів з доходом вище середнього. Тривалість 3дні/2 ночі. У вартість включено проживання у комфортабельних номерах, харчування, оренда зорбів, байдарок та іншого спорядження.

Розроблені туристичні продукти екстремального туризму розраховані на різну категорію споживачів, в залежності від рівня доходу. Також вони розраховані на чоловічу частину населення і можуть бути цікаві компаніям, в якості тимблдингу.

На основі калькуляції турів можливо розрахувати економічний ефект, який отримає підприємство, реалізувавши дані туристичні продукти. Оцінка ефективності впровадження турів Черкаською областю представлено у табл. 4.6.

Таблиця 4.6

Оцінка ефективності впровадження екстремального туру у Черкаській області

Показники	Сума, грн.		
	«Буки»	«Екстрим з елементами української культури»	«Екстрим з комфортом»
Чистий дохід від надання	19 190,64	34 692,5	67 364,64
Собівартість послуг	15 992,2	28 910,41	56 137,2
Валовий прибуток	3 198,44	5 782,09	11 227,44
Податок на прибуток (18%)	575,72	1 040,78	2 020,94
Чистий прибуток	2 623,24	4 741,31	9 206,5

Джерело: складено автором

Розрахунки

Валовий прибуток = чистий дохід – собівартість

Податок на прибуток = валовий прибуток * 0.18

Чистий прибуток = валовий прибуток – податок на прибуток

Екстрим-тур «Буки». Одна туристична група включатиме в себе 10 осіб. Реалізувавши 10 турпакетів, чистий дохід становитиме 19 190,64 грн. Виключивши собівартість (15 992,2 грн.), підприємство отримує 3 198,44 грн. валового прибутку. Сплативши 18% податку на прибуток (575,72 грн.), чистий прибуток становитиме 2 623,24 грн.

Тур «Екстрим з елементами української культури». Реалізувавши 10 турпакетів, чистий дохід становитиме 34 692,5 грн. Виключивши собівартість (28 910,41 грн.), підприємство отримує 5 782,09 грн. валового прибутку. Сплативши 18% податку на прибуток (1 040,78 грн.), чистий прибуток становитиме 4 741,31 грн.

«Екстрим з комфортом». Реалізувавши 10 турпакетів, чистий дохід становитиме 67 364,64 грн. Виключивши собівартість (56 137,2 грн.), підприємство отримує 11 227,44 грн. валового прибутку. Сплативши 18% податку на прибуток чистий прибуток становитиме 9 206,5 грн.

На рис. 4.4. показано можливий ефект від реалізації різної кількості туристичних пакетів.

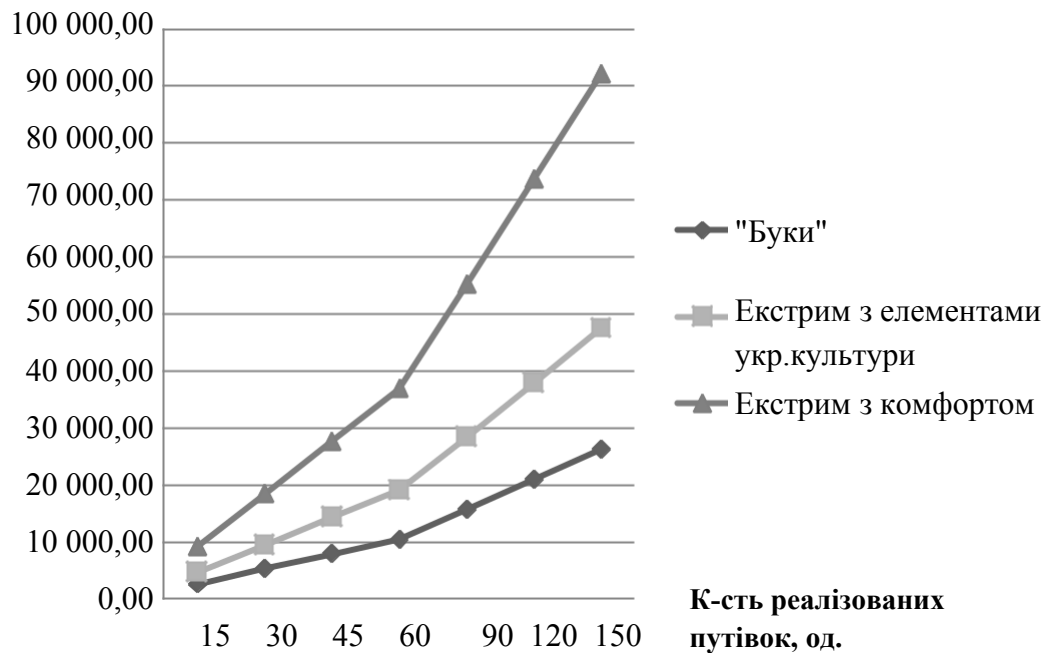

Рис.4.6. Ефект від реалізації нових туристичних продуктів

Джерело: складено автором

Судячи з рис.4.6., якщо підприємство зможе наростити продажі до 150 путівок, то чистий прибуток від реалізації екстрим-турів становитиме: "Буки" - 26232,4 грн.; «Екстрим з елементами української культури» - 47413,1 грн.; «Екстрим з комфортом» - 92 065 грн.. Дані тури є сезонними і можуть бути реалізовані з кінця квітня до початку жовтня.

Крім економічного ефекту не менш важливим є соціальний ефект, який отримає регіон при розвитку екстремального туризму.

Соціальний ефект у глобальному масштабі проявляється у створення сприятливих умов для всебічного розвитку суспільства, застосування громадянами своїх творчих здібностей і сил, підтримання іміджу і т.д.

Розроблені інноваційні турпродукти екстремального туризму охоплюють маловідомі серед туристів курорти (крім с.Буки), які територіально розташовані в різних частинах Черкаської області. Їх реалізація допоможе створити додаткові робочі місця для населення, що в свою чергу вплине на розвиток даної частини регіону, а також сприятиме

розвитку малого підприємництва. Також місцеві заклади будуть сплачувати податки (в тому числі туристичний збір – 1%), що сприятиме створенню нової та удосконаленню старої інфраструктури.

Нові тури відкривають Черкаської області з іншої сторони, що може бути цікаво певній ніші споживачів, та зменшити тиск на ресурси добре відомих туристичних міст.

Тим більш, що деякі вчені вважають, що рекреаційно-туристичний потенціал регіону використовується недостатньо від його реальних можливостей. Інші роблять акцент на тому, що для розвитку рекреації та туризму в цілому в області використовується менше 10% території, де рекреаційно-туристичні ресурси доступні, високо атрактивні та в міру комфортні.

Отже, Черкаська область отримає такі вигоди від створених інноваційних продуктів рекреаційного туризму:

- надходження податків до бюджету маленьких міст;
- створення нових робочих місць;
- розвиток малого підприємництва;
- збереження туристично-рекреаційних ресурсів шляхом розподілу туристичних потоків;
- можливість надходження інвестицій, щодо розвитку інфраструктури.

Таким чином створенні інноваційні туристичні продукти екстремального туризму в Черкаській області сприятимуть розвитку регіону загалом та допоможуть перерозподілити туристичні потоки.

Висновки за розділом 4

Для виявлення потреб споживачів було проведено опитування. Згідно проведеного анкетування 50% респондентів віддають перевагу турам вихідного дня, так як мають дефіцит вільного часу. Саме тому буде доцільно створити туристичний продукт тривалістю до 2-х ночей. Загалом планується

розробка трьох турів вихідного дня з елементами екстремального відпочинку.

Опираючись на результати проведеного маркетингового дослідження, доцільно створити такі інноваційні туристичні продукти, що включатимуть в себе елементи квесту та активного відпочинку.

Планується створення турів, який поєднає у собі найбільш популярні напрями, згідно проведеного анкетування – квест, пейнтбол та баггі.

Екстрим-тур «Буки» розраховано на групу з 10 чоловік. Подорож триватиме 3 дні та 2 ночі, протягом всього часу передбачено обслуговування групи. Врахувавши всі податки та витрати вартість туру на одну особу становитиме 2 302,9 грн., при цьому включено проживання, 3-разове харчування, туристичне спорядження, послуги інструктора, обладнання для лазертаг та ін.. Розміщення передбачається у наметах. Тур не включає затрати на транспорт, так як, група може бути з будь-якого куточку України.

Наступний тур «Екстрим з елементами української культури». розрахований на групу з 10 осіб, тривалість – 3 дні/ 2 ночі. Вартість екстрим-туру за особу становитиме, врахувавши всі податки та витрати, 4 163 грн., при цьому включено проживання, 3-разове харчування, оренда баггі. Тур не включатиме транспортні послуги.

Третій тур «Екстрим з комфортом» буде розрахований на вибагливих туристів з доходом вище середнього. Тривалість 3дні/2 ночі. У вартість включено проживання у комфортабельних номерах, харчування, оренда зорбів, байдарок та іншого спорядження.

Розроблені туристичні продукти екстремального туризму розраховані на різну категорію споживачів, в залежності від рівня доходу. Також вони розраховані на чоловічу частину населення і можуть бути цікаві компаніям, в якості тимбілдингу.

Крім економічного ефекту не менш важливим є соціальний ефект, який отримає регіон при розвитку екстремального туризму.

Соціальний ефект у глобальному масштабі проявляється у створення сприятливих умов для всебічного розвитку суспільства, застосування громадянами своїх творчих здібностей і сил, підтримання іміджу і т.д.

Розроблені інноваційні турпродукти екстремального туризму охоплюють маловідомі серед туристів курорти (крім с.Буки), які територіально розташовані в різних частинах Черкаської області. Їх реалізація допоможе створити додаткові робочі місця для населення, що в свою чергу вплине на розвиток даної частини регіону, а також сприятиме розвитку малого підприємництва. Також місцеві заклади будуть сплачувати податки (в тому числі туристичний збір – 1%), що сприятиме створенню нової та удосконаленню старої інфраструктури.

Таким чином створенні інноваційні туристичні продукти екстремального туризму в Черкаській області сприятимуть розвитку регіону загалом та допоможуть перерозподілити туристичні потоки.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У даній магістерській роботі розглянуто теоретико-методичні та прикладні аспекти до створення сучасних турів екстремального туризму в Черкаській області, досліджено основні підходи до організації екстремального відпочинку, досліджено інноваційні тенденції та світовий досвід формування екстремального туризму на певній території.

Заняття екстремальними видами спорту стають популярними серед звичайних людей, основна діяльність яких, не пов'язана зі спортом. Починаючи приблизно з 2000-х років багатьом людям, особливо які проживають в економічно розвинених країнах, не вистачає гострих відчуттів. Людина, влаштувавши своє життя, убезпечивши себе від природних катаклізмів, починає розуміти, що йому не вистачає адреналіну.

Це сприяє розвитку пригодницького туризму - вид туризму, який об'єднує всі подорожі, пов'язані з активними способами пересування і відпочинку на природі, що мають на меті отримання нових відчуттів, вражень, поліпшення туристом фізичної форми і досягнення спортивних результатів. До спеціальних видів відноситься різновид пригодницького туризму, а саме - екстремальний туризм.

Екстремальний туризм – різновид туризму, який пов'язаний із певним ступенем ризику, або з позамежними фізичними або психічними навантаженнями в надважких умовах. Законодавство України не має визначення окремого поняття «екстремальний туризм» він є лише різновидом пригодницького туризму, що в свою чергу є проблемою і не дає можливості регулювати та розвивати цей вид туризму на державному, регіональному рівнях.

Головне в екстремальному туризмі — наявність природних умов для обраного виду відпочинку і досвідчених організаторів. Усі маршрути екстремального туризму мають різні категорії складності. Більшість не

вимагають багаторічного досвіду і ретельних підготовок, і, як правило, вони під силу будь-якій здоровій активній людині.

Невід'ємний атрибут екстремального туризму — спорядження, спецодяг та належне взуття, які роблять екстремальний туризм дорогим. Від них значною мірою залежить життя туриста, і економити на безпеці не можна.

Екстремальний туризм відноситься до найбільш небезпечних видів туризму, його мета і полягає в тому, щоб відчувати адреналін. Проте особливе місце займає організація безпеки, так як даний відпочинок досить травмонебезпечний і ні як не регулюється законодавством.

Черкаська область має наступні передумови для розвитку туристичної галузі:

- розгалужена мережа транспортних шляхів;
- наявність трудових ресурсів (відносно дешева робоча сила),
- сприятливий клімат для інвесторів (низька внутрішня конкурентність),
- традиційна гостинність місцевого населення на фоні відносно збереженої екології створюють умови для розвитку туризму та розбудови туристично-рекреаційних комплексів.

Усі вище зазначені елементи створюють вигідні умови для розвитку екстремального туризму та збільшенню туристичних потоків до регіону.

Якщо використати наявні природні та техногенні ресурси Черкаської області, то можна отримати наступні результати:

- покращення матеріально-технічної бази туристично-курортної сфери для створення конкурентоспроможного туристичного продукту, який задовольнить відповідні потреби населення України та іноземних громадян;
- підвищення інвестиційної привабливості області та створення умов для залучення іноземних інвестицій, що збільшить туристичні потоки, зміцнить імідж області;

- збільшення кількості нових туристично-екскурсійних маршрутів екстремального/ активного туризму;
- збільшення кількості установ у сфері активного туризму, що у свою чергу дасть можливість наповнення обласного бюджету та бюджетів місцевого рівня.

Важливе місце у регіоні посідає активний відпочинок, який представлений такими об'єктами: гірськолижний курорт «Водяники» у Звенигородському районі (три лижні спуски 550, 600 і 700 метрів, гірський схил з перепадом висот більше 100 метрів та парк з трамплінами і квотерпайп); кінно-спортивний комплекс (Жашківський район); міжнародний спортивний комплекс з великого тенісу «Селена»; яхт-клуб «Парус»; скелелазний район с. Буки (мальовничий гранітний каньйон на річці Гірський Тікич біля с. Буки входить до сотні найкрасивіших місць України та є одним із лідерів за оригінальністю і неповторністю); сплави на байдарках по річках Гірський Тікич та Рось; веломаршрути по визначних місцях Черкащини; а також, парашутизм та пейнтбол. Також, для поціновувачів активного відпочинку у Звенигородському районі розташований військово-відпочинковий комплекс Шампань.

Важливим елементом розвитку туризму є промоція регіонального туристичного продукту. Тому створення центрів туристичної інформації – спеціалізованих установ, обладнаних сучасною технікою, що можуть у стислі терміни надати туристам та іншим подорожуючим корисну інформацію про туристичний потенціал області, є однією з умов успішного розвитку галузі.

Проблемними сьогодні на Черкащині залишаються питання невідповідності рівня розвитку туристичної індустрії наявному потенціалу.

При цьому слід розуміти, що область у цій сфері конкуруватиме з іншими (в першу чергу сусідніми) областями, які також мають чималий туристичний потенціал. І перемога у цій конкурентній боротьбі значною мірою залежатиме від ефективності взаємодії всіх зацікавлених сторін.

Для виявлення потреб споживачів було проведено опитування. Згідно проведеного анкетування 50% респондентів віддають перевагу турам вихідного дня, так як мають дефіцит вільного часу. Саме тому буде доцільно створити туристичний продукт тривалістю до 2-х ночей. Загалом планується розробка трьох турів вихідного дня з елементами екстремального відпочинку.

Опираючись на результати проведеного маркетингового дослідження, доцільно створити такі інноваційні туристичні продукти, що включатимуть в себе елементи квесту та активного відпочинку.

Планується створення турів, який поєднає у собі найбільш популярні напрями, згідно проведеного анкетування – квест, пейнтбол та баггі.

Екстрим-тур «Буки» розраховано на групу з 10 чоловік. Подорож триватиме 3 дні та 2 ночі, протягом всього часу передбачено обслуговування групи. Врахувавши всі податки та витрати вартість туру на одну особу становитиме 2 302,9 грн., при цьому включено проживання, 3-разове харчування, туристичне спорядження, послуги інструктора, обладнання для лазертаг та ін.. Розміщення передбачається у наметах. Тур не включає затрати на транспорт, так як, група може бути з будь-якого куточку України.

Наступний тур «Екстрим з елементами української культури». розрахований на групу з 10 осіб, тривалість – 3 дні/ 2 ночі. Вартість екстрим-туру за особу становитиме, врахувавши всі податки та витрати, 4 163 грн., при цьому включено проживання, 3-разове харчування, оренда баггі. Тур не включатиме транспортні послуги.

Третій тур «Екстрим з комфортом» буде розрахований на вибагливих туристів з доходом вище середнього. Тривалість 3дні/2 ночі. У вартість включено проживання у комфортабельних номерах, харчування, оренда зорбів, байдарок та іншого спорядження.

Розроблені туристичні продукти екстремального туризму розраховані на різну категорію споживачів, в залежності від рівня доходу. Також вони

розраховані на чоловічу частину населення і можуть бути цікаві компаніям, в якості тимбіндингу.

Нові тури відкривають Черкаську область з іншої сторони, що може бути цікаво певній ніші споживачів, та зменшити тиск на ресурси добре відомих туристичних міст.

Тим більш, що деякі вчені вважають, що рекреаційно-туристичний потенціал регіону використовується недостатньо від його реальних можливостей. Інші роблять акцент на тому, що для розвитку рекреації та туризму в цілому в області використовується менше 10% території, де рекреаційно-туристичні ресурси доступні, високо атрактивні та в міру комфортні.

Отже, Черкаська область отримає такі вигоди від створених інноваційних продуктів рекреаційного туризму:

- надходження податків до бюджету маленьких міст;
- створення нових робочих місць;
- розвиток малого підприємництва;
- збереження туристично-рекреаційних ресурсів шляхом розподілу туристичних потоків;
- можливість надходження інвестицій, щодо розвитку інфраструктури.

Таким чином створенні інноваційні туристичні продукти екстремального туризму в Черкаській області сприятимуть розвитку регіону загалом та допоможуть перерозподілити туристичні потоки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про туризм» № 324/95-ВР в редакції від 26.04.2014р.[Електроннийресурс]–Режимдоступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України "Про страхування" №2288-IV із змінами від 23.12.04// Відомості Верховної Ради. - 2005. - №6. - с.138.
3. Ангелова ЕА., Кугушева Т.В. К вопросу об особенностях и условиях развития экстремального туризма // Туризм в современном мире. Проблемы и перспективы. Тула: ТулГУ, 2015. С. 10-14.
4. Бабарицька, В. К. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення терпродукту : навч. посіб. / В. К. Бабарицька, О. Ю. Малиновська. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К : Альтерпрес, 2008. – 288 с.
5. Бабкин А.В. Специальные виды туризма / А.В. Бабкин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. – 252 с.
6. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу / О. О. Бейдик. – К.: Київ. ун-т, 2001. – 395 с.
7. Будзович Г.В. Науковий зміст і сутність поняття – рекреаційний потенціал//[Електроннийресурс].–Режимдоступу:
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Ekolnauky/2012_2/content.pdf
8. Буйленко В.В. Формирование организационно-экономического механизма управления качеством услуг экстремального туризма // Дисс. кандидат экономических наук. Сочи, 2009.
9. Волков Ю. Ф. Гостинничный и туристичный бизнес / Ю.Ф. Волков – Ростов на Дону: Феникс, 2008. – 230 с.
10. Гировка, Н.Н. Туристско-рекреационные ресурсы территорий: предпосылки формирования: монография / Н.Н. Гировка; Нижегород. гос. архитектур-строит. ун-т. – Нижний Новгород, 2015 – 294 с.

11. Екологічна енциклопедія: У 3 т. / Редколегія: А.В. Толстоухов (головний редактор) та ін. – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2007. – Т. 1: А-Е. – 432 с.: іл. – (Вопр.), с.141
12. Экономика и организация туризма: международный туризм. – М.: КноРус, 2009. – 245 с.
13. Екстремальний туризм в Україні: сучасний стан та перспектива розвитку / В.Ю. Притков, А.Є. Жердьов // Географія та туризм. - 2012. - Вип.19. - С.44
14. Иванова Н.И. Национальные инновационные системы / Н. И. Иванова. - М.: Наука, 2009
15. Каурова А.Д. Организация сферы туризма: учеб. пособие. - СПб.: Герда, 2010.
16. Кифяк В.Ф. Рекреаційна спеціалізація як умова посилення конкурентоспроможності регіону // формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – №2. – с. 157-161.
17. Кифяк В.Ф. Сфера рекреації та туризму як складова регіональної економічної системи // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – №1. – с. 116-119.
18. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму: навчальний посібник / М. П Кляп, Ф. Ф. Шандор. – К.: Знання, 2011. – 334 с.
19. Козинець В.М. Безпека життєдіяльності у сфері туризму : [навч. посіб.] / В.М. Козинець. – К. : Кондор, 2006. – 575 с.
20. Колективні засоби розміщування в Україні у 2015 році. Статистичний бюлетень/ Державна служба статистики України. – Київ– 2016
21. Кузик С.П. Географія туризму : навчальний посібник / С.П. Кузик; МОНУ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Географічний ф-т. – Київ : Знання, 2011. –271 с.
22. Курмаєв П. Ю. Аналіз туристично-рекреаційного потенціалу Черкаської області / П. Ю. Курмаєв // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2012. – № 4. – С. 85–88.

23. Кусков А. С. Курортология и оздоровительный туризм / А. С. Кусков, О. В. Лышкова. – Ростов на Дону: Феникс, 2005. – 250 с.
24. Кусков А.С. Рекреационная география: учебно-методическое пособие. /А.С.Кусков, В.Л.Голубева, Т.Н. Одинцова. // [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://revolution.allbest.ru/geography/00012713_0.html.
25. Лукина Е.А. Основные причины роста популярности экстремального и приключенческого туризма // Современные проблемы сервиса и туризма. 2009. № 1. С. 29-34.
26. Мальська М. П. Впровадження зарубіжного досвіду стратегічного управління розвитком туризму: можливості та перспективи для України [Електронний ресурс] / М. П. Мальська, А. М. Грищук, Ю. О. Масюк // Економічний часопис-XXI. - 2015. - № 155. - С. 78-81. - Режим доступу:
27. Масляк П.О. Рекреаційна географія. Навчальний посібник. - К.: Знання, 2008. - 343 с.]
28. Матеш В.А. Україна запрошує на відпочинок // Вісті з України. – 2009. – №4. - с. 54.
29. Мигалина Ю. Ю. Розвиток санаторно-курортної справи в Україні / Ю. Ю. Мигалина // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту : науковий журнал. – 2011. – Вип. III (43).
30. Михайліченко Г. І. Інноваційний розвиток туризму: монографія / Г. І. Михайліченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 608 с.
31. Новиков В. Инновации в туризме : учеб. пособие [Электронный ресурс] / В. Новиков. – М. : Изд. центр "Академия", 2007. – 208 с. –Режим доступа: <http://infotour.in.ua/novikov.htm>.
32. Нездоймінов С.Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія / Нездоймінов С.Г. – Одеса: Астропринт, 2009. – 304с.
33. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. — Одеса : ОНЕУ, 2016. — 262 с.

34. Паньків Н. Туристичне ресурсознавство: Навчальний посібник / Н Паньків. – Львів: Український бестселер, 2011. – 238 с.
35. Пельцман Л.А. Спорт, Стресс, Экстрим - М.: БЕК, 2008. - 287 с.
36. Покоłodна М. М. Конспект лекцій з дисципліни «Рекреаційні комплекси світу / М. М. Покоłodна, І. Л. Полчанінова; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва.— Х. : ХНАМГ, 2012. – 174 с.
37. Пуцентайло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : навчальний посібник / П. Р. Пуцентайло. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
38. Репс В.Ф., Вусько А.А. Исследование роли экстремального туризма как досуговой деятельности студенческой молодежи в культурной социализации личности // Научные проблемы гуманитарных исследований. 2010. №2. С. 269-273
39. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / під заг. ред. В. Г. Герасименка. – Одеса: Астропринт, 2013. – 304 с.
40. Семенов В.Ф. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності/ В.Ф. Семенов, М.Д. Балджи, В.М. Мозгальова; за ред. В.Ф. Семенова: монографія. - Одеса: Вид-во «Optimum», 2008. – 201с.
41. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навч. посіб. / В. І. Стафійчук. – К : Альтерпрес, 2006. – 264 с.
42. Стратегія розвитку Черкаської області на період до 2020 року // 2015 р.м. Черкаси
43. Туристична діяльність в Україні у 2015 році. Статистичний бюлетень/ Державна служба статистики України. – Київ – 2016
44. Туристична діяльність в Україні у 2016 році. Статистичний бюлетень/ Державна служба статистики України. – Київ – 2017
45. Уварова Г. Рекреаційно-туристичний потенціал України// Географія та основи економіки в школі. – 2008. – №2. – с. 29.
46. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 312 с.

47. Філоненко І. М. Територіально-рекреаційний комплекс Чернігівської області (суспільно-географічне дослідження) : автореф. дис. канд. геогр. наук : спец. 11.00.02 / І. М. Філоненко. – К., 2005. – 23 с.
48. Харічков С.К. Проблемні питання сталого розвитку рекреацій та туризму в Україні, Туристично-краєзнавчі дослідження. – 2009. – №2. – с. 68.
49. Цьохла С.Ю Активізація та розвиток інвестиційної діяльності в сфері курортно-рекреаційного господарства // інвестиції: Практика та досвіт. – 2008. – № 22. – с. 6-10.
50. Черчик Л. М. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка : монографія / Л. М. Черчик, Н. В. Коленда. – Луцьк : ЛНТУ, 2008. – 224 с.
51. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії : навчальний посібник / Н. В. Чорненька. – К.: Атіка, 2006. – 264 с.
52. Чудновский А.Д. Управление индустрией туризма. – М.: Кнорус, 2009
53. Шепелєв І.Г., Маркова Ю.А. Туристсько-рекреаційні кластери – механізм інноваційного вдосконалення системи стратегічного управління розвитком регіонів [Електронний ресурс] / І.Г. Шепелєв, Ю.А. Маркова. – Режим доступу : <http://infotour.in.ua/shepelev.htm>.
54. Щербаков В.В Современные формы экстремального туризма // Бизнес - план № 10, 2009 . - 63

Інформаційні ресурси

55. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
56. Головне управління статистики в Черкаській області. – Режим доступу: <http://www.ck.ukrstat.gov.ua/>
57. Офіційний сайт Черкаської обласної державної адміністрації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ck-oda.gov.ua.

58. Офіційний туристичний портал Черкаської області. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tourismincherkasyregion.gov.ua/ua/>
59. Офіційний сайт парк-готелю «Тихий ліс» – Режим доступу:
60. Офіційний сайт готельно-ресторанного комплексу «Дикий хутір» - Режим доступу: <http://hutirbuda.com/>
61. Наземні види екстремального туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vseoturizme.com/uk/priklyuchencheskij-turizm/61-zemnie-vidi.html>.
62. Флайбордінг – новий вид екстремального відпочинку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://go-go.ua/vodni-vrazhennya/flybord>
63. Что такое кайтинг? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kiteportal.ru/?tag=kiteboarding>

Додатки

ДОДАТОК А**Анкета учасника опитування**

1. Ваш вік (років):

- а) 18-24
- в) 25-35
- г) 36-49
- д) 50-65
- ж) більше 65

2. Ваша стать:

- а) чоловік
- б) жінка

3. Рівень Ваших доходів складає (грн.)

- а) 5 000-8 000
- б) 8 000-11 000
- в) 11 000 і більше

4. Ваше хобі:

- а) спорт;
- б) колекціонування;
- в) музика;
- г) подорожі, туризм;
- д) читання книг;
- ж) Інтернет;
- з) інше (впишіть) _____

5. На який місяць Ви плануєте відпочинок? Чи передбачаєте Ви мандрівки цікавими місцями під час свого відпочинку?

6. Вкажіть дві головні причини, які заважають Вам подорожувати:

- а) вартість турпродукту;
- б) дефіцит часу;
- в) обмеження по здоров'ю;

- г) життєвий цикл сім'ї;
- д) власний страх за безпеку;
- ж) мені ніщо не заважає;
- з) свій варіант _____

7. Яка мета вашою подорожі буває частіше всього?

- а) відпочинок, дозвілля, розвага; б) пізнання культури та традицій; в) пройти курс оздоровлення; г) спортивна мета; д) паломництво; ж) ділова мета; з) шопінг;

- і) гостьова мета (відвідування родичів, знайомих);
- к) свій варіант _____

8. Скільки днів Ви маєте можливість дати собі

- відпочити: а) вихідні дні; б) свята;
- в) короткотривалі поїздки(5-7 днів); г) довготривалі (від 8 днів та більше)

9. Яка вартість туристичної подорожі у середньому є для Вас прийнятною:

- а)2000–3000
- б)3000–4500
- в)4500–5500
- г) більше 5 500

10. Яку форму подорожі Ви обираєте:

- а) індивідуальну;
- б) колективну, без вікових обмежень;
- в) з сім'єю;
- г) в групі однолітків

11. Які напрями поїздок Вас цікавлять?

- а) місцеві, по місту та області (пізнавальні); б) відпочинок на природі; в) регіональні по Україні;
- г) по країнах близького зарубіжжя;

д) по країнах далекого зарубіжжя;

12. Які міста для відпочинку Ви знаєте в Черкаському регіоні ?
